

SVOBODA PROJEVU

A PO PROJEVU

*Sborník
ze semináře
konaného
23. května 2023
v Senátu
Parlamentu ČR
pod záštitou
senátorky
Daniely Kovářové*

Svoboda projevu a po projevu

*Sborník ze semináře, který proběhl 23. května 2023 v Senátě
Parlamentu ČR pod záštitou senátorky Daniely Kovářové*

Poděkování

Za finanční podporu a spolupráci při vydání tohoto sborníku nakladatelství Nová vlna, Filipu Turkovi, Ludvíku Hůrkovi, Společnosti pro obranu svobody projevu, Mgr. Daně Jaklové, Vladimíře Bauerové, Ing. Petru Smetánkovi, Ladislavu Jaklovi a Zdeňku Rampasovi.

© Daniela Kovářová, 2023

© Zdeněk Rampas – Nová vlna, 2023

ISBN 978-80-88343-67-7

Obsah

Čl. 17 Listiny základních práv a svobod	7
Svoboda projevu a po projevu	8
(JUDr. Daniela Kovářová)	
Svoboda slova jako nejdůležitější odkaz roku 1989	13
(Ing. Tomáš Jirsa)	
Svoboda slova a odpovědnost ústavních činitelů	17
(Jiří Čunek)	
Výchova ke svobodě projevu a mezigenerační předávání hodnot	19
(Mgr. Nina Nováková)	
Svoboda slova a právo na pravdu	23
(Mgr. Jiří Kobza)	
Praktické příklady omezování svobody slova	28
(Daniel Vávra)	
Správní soudy k cenzuře webů a projevech na proticovidistických demonstracích	33
(Doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D.)	
Svoboda projevu (a po projevu) v judikatuře ESLP (Případ Perinçek proti Švýcarsku, v aktuálních souvislostech)	37
(JUDr. Ondřej Dostál, Ph.D., LL.M.)	
Svoboda projevu a média	41
(Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.)	
Svoboda projevu v éře digitálních platforem jako hlavních veřejných fór současnosti	44
(Ing. Vlastimil Veselý, MBA, Ph.D.)	
Je cenzura projevem síly, nebo slabosti?	49
(Michal Semín)	
Nejzajímavější myšlenky z diskuse	52
Dodatečně zaslané příspěvky	56
(Benjamin Kuras, Ladislav Jakl, Jordanka Jirásková)	
Slovo nakonec	64
(Daniela Kovářová)	
Příloha – Exkluzivní reprezentativní průzkum o svobodě slova	66

14. FUNKČNÍ OBDOBÍ

Senátorka JUDr. Daniela Kovářová

POZVÁNKA NA SEMINÁŘ

Svoboda projevu a po projevu

v úterý 23. května 2023 od 10:00 do 14:00 hodin
v Zeleném salonku Kolovratského paláce v Praze

Program:

- 10:00-10:10 **JUDr. Daniela Kovářová**, senátorka P ČR a členka Ústavně-
právního výboru Senátu P ČR - Úvodní slovo a moderování
- 10:10-10:20 **Ing. Tomáš Jirsa**, senátor P ČR
Svoboda slova jako nejdůležitější odkaz roku 1989
- 10:20-10:30 **Ing. et Ing. Jan Skopeček, Ph.D.**, místopředseda Poslanecké
sněmovny P ČR – Máme mít strach z dezinformace, nebo ze
svobody slova?
- 10:30-10:40 **Jiří Čunek**, senátor P ČR
Svoboda slova a odpovědnost ústavních činitelů
- 10:40-10:50 **Mgr. Nina Nováková**, poslankyně P ČR – Výchova ke svobo-
dě projevu (mezigenerační předávání hodnot)
- 10:50-11:00 **Ing. Aleš Juchelka**, poslanec P ČR – Definice poplatníka ve
21. století v návaznosti na financování médií veřejné služby
- 11:00-11:10 **Mgr. Jiří Kobza**, poslanec P ČR – Svoboda slova a právo na
pravdu
- 11:10-11:45 **Diskuse**

11:45-12:15 COFFEE BREAK

12:15-12:25 **Prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.**, vedoucí Katedry mediálních studií Metropolitní univerzity, vysokoškolský pedagog
Svoboda slova v médiích

12:25-12:35 **Doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D.**, advokát a vysokoškolský pedagog – Právní aspekty vypnutí webů v únoru 2022

12:35-12:45 **JUDr. Ondřej Dostál**, vysokoškolský pedagog
Dezinformace a svoboda slova (obecně a v judikatuře ESLP)

12:45-12:55 **Ing. Vlastimil Veselý, MBA, Ph.D.**, Společnost pro obranu svobody projevu, vysokoškolský pedagog
Svoboda projevu v éře digitálních platforem jako hlavních veřejných fór současnosti

12:55-13:05 **Daniel Vávra**, Společnost pro obranu svobody projevu
Praktické příklady omezování svobody slova

13:05-13:15 **Michal Semín**, spisovatel a publicista
Je cenzura projevem síly, nebo slabosti?

13:15-14:00 **Diskuse**

14:00-14:10 Shrnutí a závěr

JUDr. Daniela Kovářová
senátorka

Organizační informace:

Vstup: přes recepci B, Valdštejská ulice, OP nutný

S ohledem na omezený počet míst je nutná předchozí rezervace na email: dana.jaklova@email.cz

Informace a dotazy: Mgr. Dana Jaklová, telefon 602 279 549

Seminář je nahráván. Po skončení semináře bude vydán sborník s příspěvky, panelisté jsou žádáni, aby do 5 dnů po konání dodali svá vystoupení písemně.

Listina základních práv a svobod *

Oddíl druhý Politická práva

Čl. 17

- (1) *Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.*
- (2) *Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.*
- (3) *Cenzura je nepřípustná.*
- (4) *Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.*
- (5) *Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.*

* Usnesení předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992, ústavní zákon č. 2/1993 Sb.

Svoboda projevu a po projevu

JUDr. Daniela Kovářová, senátorka Parlamentu ČR a členka Ústavně-právního výboru Senátu

„Ti, kdo by měli svobodu slova strážit, jí opovrhují.“

Tak zněl nadpis komentáře, který vyšel dne 16. května 2023 na webu „Sýr zdarma“. V dalším textu pak autor cituje George Orwella z jeho předmluvy ke knize Farma zvířat, jejíž text napsal autor v roce 1944: „Obyčejní lidé v ulicích pořád nejasně věří, že každý má právo na svůj názor. Jsou to pouze nebo v každém případě především literární a vědeckí intelektuálové, ti lidé, kteří by měli být strážci svobody, kteří jí začínají opovrhovat v teorii i praxi.“

„Existuje nyní rozšířená snaha argumentovat, že je možné bránit demokracii totalitními metodami. Pokud někdo miluje demokracii, říká tento argument, musí zničit své oponenty jakýmikoli způsoby. A kdo jsou její nepřátelé? Vždy se zdá, že to nejsou jen ti, kteří na ni otevřeně a vědomě útočí, ale i ti, kteří ji ‚objektivně‘ ohrožují šířením pomýlených myšlenek. Jinými slovy znamená obrana demokracie zničení nezávislého myšlení.“

Tak tomu bylo v roce 1944 a tak tomu je i dnes. Znovu a zase.

Proto jsem se rozhodla uspořádat seminář s provokativním názvem **Svoboda projevu a po projevu**. Protože kolem sebe vidím tendence k omezování svobody slova, protože opět jako opakovaně v minulosti jsou lidé umlčovani a stíháni za své názory. A protože jsou opět lidé za svá slova souzeni před trestními soudy.

Otázka svobody projevu a zejména svobody po projevu je tedy více než na místě.

Žádný diktátor, žádný tyran nikdy nahlas neřekne: chci omezit vaši svobodu slova. Ne, takto otevřeně se svoboda projevu nezakazuje. Po celou lidskou historii vždy tyraní a diktátoři tvrdili, že svobodu slova chtějí zachovat, ale jen někdy a jen pro někoho, zatímco v některých vybraných případech je třeba ji omezovat a regulovat. Diktatura vždycky začíná dobrem: v zájmu vašeho dobra, milí občané, je třeba svobodu slova regulovat, omezovat, spoutávat.

Omezování je celá řada. Jak vypadá? Jako skandalizace. Nebo jako nálepkování. Vylučování z veřejného prostoru. Zákaz filmů, opravy knih, překrucování reality. Bourání soch. Přejmenování ulic.

Argumentace je vždycky stejná: můžete si za to sami, nemáte ty toxické, útočné, nepřijatelné, nedovolené věty a věci říkat. Styďte se. Korigujte sebe sama. Autocenzurujte se.

Neříkejte, co si myslíte.

Říkejte jen to, co chceme slyšet.

Jak začalo omezování svobody slova dnes u nás? Jak začalo znovu?

První vlaštkou byla **politická korektnost** (v zájmu ohleduplnosti nahradíme některá slova jinými). Pak následovalo urážlivé nálepkování (ten, jehož názory se nám nelíbí, byl kdysi odpadlík a protistátní živel, dnes je dezolát, chcmír a popírač). Dalším krokem je vylučování z veřejné debaty (kdo má jiný názor, toho nepozveme do televize, nedáme mu prostor, aby promluvil). A vše vrcholí vyznáváním jediné pravdy a jediného správného názoru (v prezidentské volbě ti dobří volí Karla Schwarzenberga, Jiřího Drahoše, Petra Pavla; v covidu uděláme tečku za očkováním nebo očkovaný neroznáší Covid).

Dnes sledujeme vyhazování z práce a ze škol. Autocenzura je na vzestupu. Kdekdo se bojí říkat, co si myslí.

Když jsem v prosinci 2021 vystoupila na konferenci na Právnické fakultě Karlovy univerzity v Praze s nevinným příspěvkem **Klady a záporů femi-**

nismu, žádaly studentky této fakulty, abych do školy příště nebyla pozvaná, a to jen proto, že jsem poukázala na praktické příklady negativních dopadů feminismu. A přitom jsem jen shrnovala praktické zkušenosti svých klientek ze své letité advokátní praxe.

Postup omezování svobody projevu lze plasticky vidět na sociálních sítích, blozích a na webech. Ty jsou provozovány soukromými společnostmi, jež maskují omezování svobody slova interními „pravidly komunity“. Porušuješ pravidla, smažeme ti příspěvek.

Výborným příkladem je „manželství pro všechny“. Přestože to je jen iniciativa snažící se o změnu zákona (tedy na úrovni zavedení spotřební daně z tichého vína), jsou odpůrci „manželství pro všechny“ nálepkováni jako homofobní, jako kdyby bylo povinné souhlasit se změnami. „Když nesouhlasíš, tak mlč. Nemáš právo se zapojit do debaty,“ říkají.

Veřejnoprávní média – namísto aby se snažila o vyváženost, což mají na rozdíl od soukromých za úkol – jsou příkladem takové jednostrannosti (viz opět téma „manželství pro všechny“ v jednostranném pořadu Nory Fridrichové, jak nedávno konstatovala Rada pro rozhlasové a televizní vysílání).

Jezdím po vsích a slyším stesky lidí, že se veřejně už zase bojí vystoupit, aby za svůj názor nedostali výpověď z práce. Hezkým potvrzením jejich obav je právě seminář **Svoboda projevu a po projevu**, jemuž nejprve 26. dubna 2023 poskytl záštitu senátní Ústavně-právní výbor, aby pak (o týden později, 3. května 2023) záštitu odvolal, ačkoliv složení diskutujících se mezi prvním a druhým hlasováním nezměnilo.

Svoboda slova je zakotvena v Ústavě v článku 17. Jde o ústavní právo, které lze omezit jen z ústavních důvodů podle odst. 4 téhož článku. Otázka zní jak, v jakých případech, zda a jak se to děje a zda kvůli udržení svobody slova či zachování bezpečnosti země potřebujeme nové zákony.

Máme řadu dalších zákonů, které postihují osobní odpovědnosti autora verbálních projevů. Trestní právo stíhá trestný čin pomluvy, šíření poplašné zprávy nebo podněcování nenávisti. Tiskový zákon řeší nepravdivé zprávy. Občanský zákoník upravuje zadostiučinění i odškodnění a v situacích, kdy někdo slovem způsobil škodu jinému. Zákon o přestupcích dopadá na mírnější protiprávní skutky. Nové právní nástroje nepotřebujeme. Stačí dostatečně využívat stávající legislativy.

O tom všem jsme diskutovali na zmíněném semináři celý den a diskuto-

vali bychom déle, kdybychom měli více času. Otázky a příklady přibývají, nejistota pokračuje. Proto je třeba vést debaty dál.

Již zmíněný server *Sýr zdarma* vedle George Orwella citoval také rakouského historika minulého století Ludwiga Edlera von Misese, který napsal: „Propaganda je jedním z nejhorších zel byrokracie a socialismu. Propaganda je vždy propagací lží, omylů a pověr. Pravda nepotřebuje žádnou propagandu, obstojí sama. Charakteristickým rysem pravdy je, že představuje přesný obraz reality a platí bez ohledu na to, jestli to někdo rozpozná.“ „Lháři se musí obávat pravdy, a proto jsou nuceni potlačovat její vyjadřování. Ale obhájci pravdy vkládají svoje naděje do její správnosti. Nebojí se lhářů. Pravda v konkurenci obstojí. Propagandisté mohou šířit svoje výmysly a indoktrinovat mládež. Bídě selžou.“

A přesto se i dnes vyskytnou pochybovači, kteří nechápou, proč diskutovat o svobodě slova, proč za ni bojovat, proč nesouhlasit s omezováním. **Kdo dnes jde s proudem, ten útoky na svobodu slova nepociťuje.** A pak nechápe, čeho se my ostatní právem bojíme a proti čemu bojujeme. Kdo říká, co se očekává a co chtějí kritici slyšet, ten se diví a nechápe. „Já přece mohu říkat, co chci. Žádná cenzura ani umlčování není.“

Jenomže to je jen první krok. Pak se přitvrdí: „Tohle jsou nesprávné výrazy. Tohle by se říkat na veřejnosti nemělo. Tohle jsou špatné názory, které jen provokují, a provokatéři si zaslouží trest. Vidíte, k čemu ty vaše názory vedou? Radši si je nechejte pro sebe.“

Někdy je umlčování vedeno dobrými cíli: „Musíme ty názory omezit kvůli vaší ochraně. Kvůli bezpečnosti. Je to pro vaše dobro.“

Jindy kvůli tzv. méně chápavým lidem: „Oni tomu špatně rozumějí. Oni by to nepochopili. Nebo by to pochopili jinak.“

Pak se začne vyhodnocovat, co jsou to ty správné a nesprávné názory. A když to nejde jinak, začnou se nositelé nesprávných názorů nálepkovat, urážet, dehonestovat. Nosí rohy, vraždí malé děti, jsou tlustí, špinaví, nemají zuby, jsou méně inteligentní, jsou hloupí, protože si posílají hromadné maily, věří blbostem, proto je třeba je chránit před nimi samými. Dezoláti jsou to. Anebo chudáčkové malí, staří, hloupí, méně inteligentní. Musíme korigovat názory pro jejich ochranu. Proto musíme vypínat nesprávné názory a nesprávné weby.

Spisovatelé říknou: My tvou knihu nevydáme, protože se nám nelíbí tvé názory na „manželství pro všechny“, na gender nebo na klima. Ne protože jsi napsal špatnou knihu. Zpěvákovi zruší koncert. Ne protože by

na něj nepřišli lidi. Mně už zrušili konferenci. Jiného vyhazují z práce. Ne protože špatně pracuje, ale protože tvrdí něco, co není oficiálně podporováno. Přitom diskuse je podpora různých názorů. Existují výbory, v nichž se špatně přijímá, když všichni nehlasují pro návrh, když je někdo proti. Jak mohou ve sněmovně všichni přítomní poslanci hlasovat pro? To je přece statisticky vyloučeno. Mezi 150 lidmi se vždycky najde nějaký provokatér, antisystémový jedinec, někdo, kdo nesouhlasí.

Proč hlasují všichni pro? Protože cenzura útočí na autocenzuru a lidé korigují své chování, aby se zalíbili. Aby nevyčnivali. Aby neměli problémy. Aby měli klid. Jako kdysi.

Cenzura byla u nás zrušena novelou tiskového zákona v roce 1968. Pak byla znovu zrušena v roce 1989 zrušením Úřadu pro tisk a informace. A dnes ji tu máme opět a za pár let ji – doufám – budeme rušit znovu. Jen za mého života potřetí?

Dnes vás kritizují, když řeknete, že pohlaví jsou jen dvě, nebo když nazýváte věci svými jmény.

Na počátku všeho bylo slovo. Slovo je největší zbraň.

Proto se ho diktátoři tolik bojí.

Nechci se bát. Chci říkat, co si myslím, jak věci vidím, co podporuji a co odmítám.

Nechci, aby mi autocenzura zamykala ústa.

Proto jsem uspořádala tento seminář.

Svoboda slova jako nejdůležitější odkaz roku 1989

Ing. Tomáš Jirsa, senátor Parlamentu ČR

Je to náhoda, že právě dnes, 23. května 2023, mám šedesáté šesté narozeniny. Ale není náhoda, protože tak to vychází, že jsem přesně polovinu mého života, třiatřicet let, prožil za komunismu, resp. v reálném socialismu, a třiatřicet let žiji v demokracii.

Složitě vysvětluji svým vnoučatům, že v době mého mládí neexistoval internet ani sociální sítě, na televizi se nedalo koukat a v kině šly většinou angažované filmy. S nadsázkou jsme říkali, že v novinách jsou tři druhy zpráv: pravdivé, polopravdivé a lživé. Pravdivé bylo datum. Polopravdivá byla předpověď počasí. A lživé bylo všechno ostatní.

Nicméně, vyrůstal jsem mezi velkou knihovnou mých prarodičů a velkou knihovnou mých rodičů. A čtení knih utvářelo můj život a můj názor na svět. A samozřejmě výchova v rodině.

Ve všech školách jsem potkával učitele a přednášející, kteří se pohybovali na hraně tehdy povoleného, a měli jsme je za to rádi, ale i ty, kteří na svobodu slova rezignovali a opakovali komunistické floskule. Oficiální cenzura již neexistovala, ale všichni věděli, kde jsou hranice povoleného. Zažil jsem to na vlastní kůži.

V osmdesátých letech jsem přispíval do podnikového časopisu a v každém příspěvku jsem se pokoušel posunout hranici toho, co se smělo napsat. Kdo tu dobu zažil, si pamatuje, že hranice se posouvaly kontinuálně. Vznikla Charta 77 jako neuvěřitelně odvážná a svobodomyšlná iniciativa, vznikaly další iniciativy, přes VONS až po Několik vět. Začala vznikat první nezávislá neoficiální periodika, která posouvala hranice po-

voleného, jejichž redaktoři někdy platili za posouvání těchto hranic i vězením či vynucenou emigrací.

Prožíval jsem intenzivně tuto dobu a všech těchto lidí a jejich odvahy jsem si velmi vážil. Byl to souboj o svobodu slova! Článek Miloše Zemana v oficiálním, byť okrajovém Technickém magazínu pak posunul onu nevy-slovenou hranici až ke svobodnému konstatování, že „král je nahý“.

Moje generace, resp. lidé, kteří úsilí o svobodu slova osobně zažívali, jsou možná citlivější na její omezování než lidé, kteří to nezažili. Ostatně, v tom je například také smysl Visegrádské čtyřky a naše nahlížení na ni, na rozdíl od lidí, kteří její úloze nerozumí.

Svobodné „devadesátky“ jsou, bohužel, definitivně historií.

Progresivisté vnesli do veřejného prostoru pojem „politická korektnost“, která svobodu vyjadřování zpochybnila, a z nejrůznějších nevládních organizací se stali samozvaní strážci vyjadřování. Není pochyb o tom, že politická korektnost zásadně omezila svobodu slova a zavedla cenzuru ve prospěch menšin a menšinových názorů. Nevládní organizace a nejrůznější společensko-politické bojůvky se chovají stále agresivněji, netolerantně, až fanaticky a mediálními kampaněmi dehonestují každého, kdo si dovolí pochybovat o jejich pravdě. Kvůli tomu bývá někdy politická korektnost trefně označována jako kulturní marxismus.

V posledních desetiletích přinesl převrat do svobody slova internet a sociální sítě. Osobně považuji sociální sítě za „zločin na lidstvu“ a snažím se jim vyhýbat. Vedle politické korektnosti se jako další ohrožení svobody slova objevil problematický pojem „dezinformace“. Desítky nevládních organizací sledují veřejnou debatu, kdo a co říká, a pasují se na strážce pravdy a přinášejí opakovaně seznamy desítek webů označených jako dezinformační. Lze je vypnout, tak jako se to u několika z nich stalo při covidu?

Premiér Petr Fiala, který před rokem 1989 patřil k těm, kteří posouvali hranice slova, správně opustil myšlenku vzniku Úřadu pro boj proti dezinformacím, myšlenku novodobé cenzury. Najít totiž optimální regulaci obsahu na sociálních sítích je asi nemožný úkol, a to jak právně, tak technicky. Legislativa států je nesmírně různorodá a ani uvnitř Evropské unie se její členové neshodnou na jednotné hranici svobody projevu. Ostatně, v Česku máme zákon o zločinnosti nacismu a komunismu a podpora nacismu a popírání holocaustu je oprávněně postihováno, ale podpora komunismu?

Respektovaný americký politolog a publicista Fareed Zakaria se v nedávno publikovaném textu v týdeníku RESPEKT (č.15/2023) „Nebuďme jako Čína“ velmi negativně vyjádřil k zákazům sociálních sítí, knih a potírání nebezpečných myšlenek, které se navrhuje v USA, s paralelou k Číně. My, kteří jsme se snažili Čínu demokratizovat, se centrálním plánováním masivních dotací různým odvětvím a drakonickým omezováním svobodné výměny informací začínáme Číně naopak podobat.

Svobodu slova však ovlivňuje i současná vyhrocená doba, ať již nedávno covid či dnes ruská agrese na Ukrajině. Doba covidu, doba očkování a vyvolaných zákazů byla nejen soubojem o svobodu slova, ale i pokusem o obnovení cenzury o tomto tématu. Měli pravdu ti, kteří tvrdili, že služby „jeden na jednoho“, malé obchůdky či restaurace nemusely být uzavřeny, když ve stejnou dobu byly otevřeny supermarkety a v závodních jídelnách velkých podniků obědvaly tisíce lidí najednou? První měsíce počátku celosvětové pandemie si nikdo nemohl být jist, jaké bude mít virus důsledky. Zejména když někteří vědci veřejně varovali „před mrazáky s mrtvolami v ulicích“. Z rozhodování se tehdy odstavily instituce k tomu zřízené, lidé k tomu vyškolení a určení a nahradily je „nové autority“, které se vzaly neznámo odkud. Uměl by dnes někdo pojmenovat lidi, kteří tehdy každodenně vystupovali v televizi a ovládli veřejný prostor (a vládu) svými návrhy zákazů a příkazů? V době covidu také výrazně poklesla pluralita vědecké diskuse a umístění jména profesora Jiřího Berana, našeho nejznámějšího epidemiologa, na web ministerstva zdravotnictví mezi dezinformátory byl toho vrcholem. Byli jsme však „ve válce“ s covidem a i já, nejistý z večerních zpravodajství z nemocnic, jsem veřejně spíše mlčel.

Podobně vyhrocený je souboj s klimatem. Pozorně sleduji vývoj debaty o globálním oteplování a úlohu aktivistických vědců, vedení EU a zelených nevládních organizací, kteří straší veřejnost důsledky globálního oteplování. Jimi prosazený New Green Deal (Nový zelený úděl) považují za katastrofu pro evropskou ekonomiku a cestu ke zchudnutí a zásadnímu snížení kvality života evropské populace. Dočkáme se toho, že boj proti CO₂ bude definován jako válka s klimatem s tím, že zpochybňovat úsilí o snižování CO₂ bude zločinem?

Podporování ruské agrese na Ukrajině je oprávněně postihováno, i když na historii vzniku této agrese mohou být různé názory, které stojí za to diskutovat, resp. je nutné se o nich bavit.

Všichni v současné době sledujeme, jak ve veřejném prostoru testují svobodu slova dva vysokoškolsí pedagogové Miroslav Ševčík a Petr Druhlák. Ani jeden z nich nenabádá nikoho ke zločinu, ani neporušuje zákon,

pouze oba vyslovují názory, za které je mainstreamová média odsoudila a následně jim jejich zaměstnavatelé usilují dát, resp. dali výpověď. Ale přeci v celé historii byli lidé z univerzit nositelé kontroverzních názorů. Mohlo by se zdát, že doba, kterou jsme vyhodili dveřmi, se vrací zpět oknem.

Svoboda slova je jedním z nejdůležitějších principů demokracie. Každý by měl mít právo svobodně vyjádřit svůj názor a přesvědčení bez jakýchkoli omezení ze strany státu nebo jiných autorit.

Svoboda slova je však také spojena s odpovědností. Neznamená to, že můžete říkat cokoli bez důsledků. Klíčové je proto v první řadě respektovat tradiční hodnoty, na kterých je naše společnost postavena, a zbytečně nerelativizovat principy, díky nimž přetrvala po staletí.

Svoboda slova a odpovědnost ústavních činitelů

Jiří Čunek, senátor Parlamentu ČR

Začnu otázkou, pochopitelně řečnickou. Konal by se tento seminář v ČR někdy v letech 1991 až 2000? Nebo možná do roku 2004? Nekonal. Nikdo by nepřišel. Nezájímavé téma, když si každý mohl a snad i říkal, co chce. Vzpomeňte, nebylo to tak? Možná snad, pokud bychom chtěli teoretizovat nad Orwellovým románem 1984 v kontextu možného, naprosto hypotetického vývoje naší civilizace. Uměli bychom vyjmenovat témata, která ve veřejném prostoru, tedy především v médiích a sociálních sítích jsou dnes naprosto nevhodná, protože na ně nelze mít přeci než stejný názor? Vtírá se logická otázka *jaký názor*. Odpověď je jednoduchá: ten, který je veřejně očekávaný.

Zkuste bez negativních emocí, náznaků vulgarity či opovržení nebo zesměšňování mluvit o Romech, o černoších, o LGBTQ, o genderu, o ženách nebo o přijetí Ukrajiny do NATO. Jsou jen dvě možnosti a je na vás, zda si vyberete černou, nebo bílou.

Téma svobody a odpovědnosti mi nepřišlo na mysl v době mého vstupu do profesionální politiky v roce 1998, ani jako starostovi po zvolení senátorem v roce 2006. Plnou silou na mě doléhalo až ve chvíli, kdy jsem prošel trestním řízením, zahájeným v době, kdy jsem byl vicepremiérem ČR. Stíhání bylo pod trvalými reflektory médií po více jak roce ukončeno výrokem, že se skutek nestal, ale pachuč z absolutní ostrakizace až na výjimky vedené ze strany veřejných činitelů a médií mi dala poznat, že je zde něco špatně. Dnes se daleko uvědoměleji směji známému židovskému vtipu, kdy pan Khon panu Silbersteinovi den po jeho návštěvě praví:

„Včera po večeři se nám ztratily stříbrné příbory. Ráno jsme je sice našli za kredencem, ale stín podezření zůstal!“

Dobrá, vtip je vtip, ale my přece chceme tvořit nejen společnost práva, ale i spravedlnosti. Jen v takové společnosti chceme žít. K tomu však potřebujeme, aby lidé obdaření mocí, lhostejno zda zákonodárnou, výkonou či soudní, využívali této moci nejen pro prospěch svůj, ale především pro obranu jiných. Možná se ptáte, co to má společného s dnešním tématem. Věřte mi, že až hrůzně moc.

Abychom měli svobodu slova, musíme ji používat! Stejně jako ten, kdo chce být zručný, musí používat často ruce. Co nám v tom brání? Proč to neděláme? Je to ostych nebo zbabělost? Každý máme bezpočet příležitostí a také povinnost vyplývající z našich funkcí nejen bránit slabé, ale hájit každého, i své politické rivaly, lidi vyšetřované a souzené, aby nebyli dehonestováni a předem mediálně odsouzeni, přestože jejich řízení či spor teprve začíná.

Uvedu příklad. Nedávno se jedna paní senátorka vyjádřila, že vhodnější je vzdělávat děti romské odděleně od normálních tříd s ohledem na jejich neznalost jazyka, pro jiné sociální a kulturní zázemí atd. Strhla se značná mediální smršť, co si to dovoluje, jak segreguje, neinkluduje atd. Ponechme stranou, že podobný názor má mnoho pedagogů majících zkušenosti s romskou komunitou, ale zarytě oficiálně mlčí. Bojí se.

Nejde o diskuzi, který vzdělávací postup je opravdu správný, ale o mainstream. Ten určuje, co je pravda, a proto nemůžeme problémy řešit. Zavřením víček se společnost neposune. Naopak.

Za nehorázné a závažné považují, že kolegyně senátorka svobodně nemohla ani na půdě parlamentu vyslovit svůj názor, aniž by nebyla vyzývána k omluvě. To je cesta k naprosté nesvobodě.

Neděje se však nic, co by lidstvo neznalo. Vypůjčím si slova Bible, Starého zákona z knihy Přísloví 31. 8. OTEVŘI SVÁ ÚSTA ZA NĚMÉHO, ZA PRÁVO VŠECH POSTIŽENÝCH, OTEVŘI ÚSTA, SUŇ SPRAVEDLIVĚ, OBHAJUJ VĚC CHUDÉHO A NEŠTASTNÉHO.

Myslím, že není nikdo, kdo by těmto slovům nerozuměl. Bohužel vás musím ubezpečit, že tato slova stará tři tisíce let nejsou planou výzvou, ale imperativem. Zvláště to platí pro představitele společnosti a pro soudce. Pokud nesebereme odvalu či se nezbavíme pohodlnosti, ztratíme nejen svobodu slova, ale svobodu jako takovou.

Výchova ke svobodě projevu a mezigenerační předávání hodnot

Mgr. Nina Nováková, poslankyně Parlamentu ČR

Existuje všeobecný konsensus, že cílem vzdělávání a výchovy je nejen rozvoj schopností, vědomostí, dovedností, ale i morálních kvalit dětské osobnosti. Ty se v praxi projevují především na úrovni postojů. Školní prostředí si může dovolit odstup od aktuálních problémů a učitelé mají za úkol předat žákům ideál, tedy jaký by svět mohl a měl být. Učitel ovšem má zároveň povinnost bezpečně pracovat s nežádoucími jevy, kterým jsou žáci trvale vystavováni.

Edukace, jako záměrné, cílevědomé a systematické působení na děti, mladé i dospělé slouží, a na to nezapomínejme, konkrétní společnosti, odehrává se v reálných společenských podmínkách a její úroveň odpovídá úrovni konkrétní společnosti.

Předávání svobody projevu jako jedné z nejcennějších hodnot je přímo spojeno s rozvojem svobodného myšlení a přesvědčení. Člověk má právo svobodně projevit to, co sám pokládá za správné, pravdivé a dobré, a dokonce má nepsanou povinnost ve svobodě sdílet s druhými informace o tom, co vnímá jako nebezpečné pro celou společnost.

Rozvíjet a kultivovat verbální a neverbální projevy znamená rozvíjet a kultivovat myšlení a schopnost komunikace, a také rozvíjet v člověku charakter. V dětské fázi života jsou garantem tohoto procesu rodiče a učitelé.

Po přečtení základních závazných dokumentů, rámcových vzdělávacích programů, které mají naplňovat všechny školy u nás, můžeme být vcelku optimističtí. Cíle základního vzdělávání jsou: vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci, rozvíjet jejich schopnost spolupracování

vat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých, a také připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a plnili své povinnosti.

Základní součástí předmětu **etická výchova** – vyučuje se ovšem kvalifikovaně jen na některých školách – je zcela praktická etika. Žáci se učí analyzovat vlastní i cizí postoje a jejich projevy v chování, vytvářejí si povědomí o kvalitách typu odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování a jsou vedeni k prosociálnosti. Toto zvláštní slovo znamená *jednám podle toho, co považuji za správné, aniž bych očekával odměnu*. Výstupem etické výchovy má být schopnost dobře se rozhodovat i v eticky problematických situacích všedního dne.

V praxi existuje několik rovin určitého napětí v rámci odpovědi na řadu důležitých otázek: *Rozumíme si ohledně obsahu pojmu svoboda? Vnímají mladí lidé lidská práva jako nezcizitelná a nezadatelná? Co může být nesporným důvodem k omezování občanských svobod ze strany státu? Mohli bychom se ovšem také ptát: Shodujeme se vůbec v představě o podstatě člověka?* Dotkněme se postupně sporných momentů.

Obvyklá odpověď na otázku, co je svoboda, zní: **moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého**. Ano, svoboda má hranice, ale znamená to, že svobody jedinců se nepřekrývají? Že já jsem omezován svobodou druhého? Své svobody nesdílíme?

Postřeh z praxe: V debatách s mladými lidmi, nadšenými relativisty či postmodernisty, jsme se dostali k tvrzení, že svoboda lidí nemá žádné hranice. Studenti přijali argument, že takový předpoklad je nelogický a nerealizovatelný a že ve skutečnosti obsahuje sdělení: *moje svoboda nemá hranice*. Jiné úvahy byly až mrazivé: člověk má svobodu prodat se do otroctví, vzdát se své důstojnosti i souhlasit, aby ho druhý beztrestně zabil. Ačkoliv studenti na úrovni vědomostí učivo o základních lidských právech a svobodách ovládali, s lehkostí se dokázali odvrátit od nezadatelnosti a nezcizitelnosti lidských práv.

Vraťme se k možnému chápání pojmu svoboda. Za výchovně účinnou považuji debatu o tom, že se svobody jedinců pozitivně překrývají: **moje svoboda roste svobodou, kterou přiznám druhým, a mizí se svobodou, kterou jiným lidem odpírám**.

Kdo je člověk? V rámcových vzdělávacích programech, které se právě vytvářejí, se objevilo nové slovo *wellbeing*, i když bychom mohli normálně

česky říci *pohoda žáků i učitelů*. Tato pohoda zahrnuje rovinu fyzickou, psychickou, vztahovou a spirituální. Lidskou osobnost můžeme tedy vnímat nejen jako bio-psycho-sociální identitu, ale i jako osobnost čtyřdimenzionální. To, co lze označit za dimenzi čtvrtou, nás uschopňuje hledat a nalézat smysl našeho konání a našeho bytí. V edukaci jsme tak logicky u otázek charakteru a morálky.

Souvislost charakteru a morálky a svobody projevu je zřejmá. Není přece třeba bát se myšlenek a otevřených projevů člověka, který se pohybuje na úrovni označované za postkonvenční morálku (podle Kohlberga je to úroveň šestá). Pro takového člověka jsou totiž obecné etické principy a rozvinuté svědomí v konkrétních situacích důležitější než zákony.

Takový člověk nebude záměrně šířit zkreslené informace, nebude mít touhu někomu ubližovat, ani se nepropůjčí k tomu, aby sloužil snahám rozbíjejícím společnost.

Předávat nově generaci povědomí o svobodě myšlení, přesvědčení a o svobodě projevu tedy nemůže být úspěšné bez promyšlené a soustavné podpory rozvoje morálního usuzování. S přihlédnutím k věkovým zvláštěm to jednoduché není. Dítě se od egoistické fáze, v níž touží po odměně, dostává přes účelové myšlení, které už chápe, že při uspokojování vlastních potřeb musí brát v úvahu potřeby druhých, do fáze konvenční. V ní nejprve rozhodují pravidla skupiny, k níž chce jedinec patřit, pak přichází období většího zobecnění a rozhodují zákony. V krajním případě jsou zákony ctěny, i když jsou v rozporu s ideály svobody a se zásadami lidskosti. V této konvenční fázi zůstávají mnozí lidé po celý život. Znovu a znovu se dostavuje pokušení, kterému mohou podlehnout státní instituce, protože je pro ně výhodné: podporovat v občanech lpění na výše zmíněném stupni morálky.

Ve snaze nejen ochránit, ale také dále rozvinout svobodu slova, svobodu myšlení a svědomí a svobodu projevu se dostaneme k otázce lidských práv obecně. Aktuálně jsme v mnoha oblastech ustoupili od vědomí, že se jedná o vzácné zachycení univerzálních prvků lidskosti v nás a chováme se, jako by lidská práva byla jen kreativním výtvozem legislativců a aktivistů. Tím se může rozšířit prostor pro omezení svobody projevu.

Kdo vlastně a v jaké situaci může svobodu projevu omezit? Aktuálně pak záleží na tom, co se podaří vetknout do zákonů jako nebezpečné a zakázané. Svobodu již nechápeme jako nezadatelnou a nezcizitelnou, stane se proměnlivou a na politice závislou.

Zkusme se touto optikou podívat na paragraf 356 trestního zákoníku – Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod nebo na paragraf 357 Šíření poplašné zprávy nebo na bod 13. usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. 9. 2017, v němž Parlament žádá Komisi, aby přepracovala současně platné rámcové rozhodnutí EU o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva tak, aby zahrnovalo sexismus, trestné činy páchané na základě předsudků a podněcování k nenávisti z důvodu sexuální orientace, genderové identity a pohlavních znaků.

Málokdy byly tak důležité **mezigenerační soudržnost a mezigenerační sdílení**. Neomezený přístup současníka k informacím totiž nemůže nahradit empirickou zkušenost.

Dovolte téměř v závěru malou odbočku směrem k mezigeneračnímu přenosu hodnot.

Všichni dnešní senioři dospívali v atmosféře totality a většina z nich ovládla umění rozlišovat mezi možnostmi svobody projevu doma a nutností autocenzury ve veřejném prostoru. Díky této zkušenosti disponují současní senioři vysokou citlivostí k takovým signálům ze strany státu a médií, které vykazují zvýšené riziko šíření jedné povolené pravdy a jediné interpretace aktuálních jevů.

Z jediného povoleného chápání přítomnosti pramení zploštělé vidění světa a omezenost při tvorbě vizí budoucnosti. To je důvod, proč musí škola zůstat pokladnicí ideálů a hodnot a proč nelze rezignovat na praktickou etiku. Cesta vede od vědomostí a dovedností k morálním postojům, které obstojí i v nárazech turbulentního světa. Stát nemůže zákazy a regulací nic z toho nahradit.

Svoboda slova a právo na pravdu

Mgr. Jiří Kobza, poslanec Parlamentu ČR

Bývalý prezident Konga, Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu wa za Banga, prohlásil, že svoboda projevu je zaručena, ale svoboda po projevu už nikoliv.

Před pěti lety jsem pořádal v Poslanecké sněmovně odborný seminář s názvem „Svoboda slova a právo občana na pravdu“. Nesliboval jsem si od toho, že touto jednou konferencí otevřu oči těm, kdo lež považují za pravdu. Rozhodně jsem si naivně nemyslel, že jedno setkání odborníků, jakkoli hojně navštívené občany a sledované na sociálních sítích, a následně vydaný sborník změní svět. Jen jsem chtěl pojmenovat základní důvody, proč už tehdy všude kolem nás lež vítězila nad pravdou. A dnešní situace je v tomto ohledu svobody řádově ještě mnohem horší.

Co vše souvisí se svobodou slova?

- Mediální manipulace s fakty, které se smí šířit a které je nutné zamlčet, aby byl vytvořen ten správný, ideologicky korektní obraz jakkoliv pokroucené reality.
- Cenzura mediální, i na sociálních sítích, jejich vypínání, vypínání webů, platforem a satelitních kanálů (plus autocenzura).
- Boj režimu s „dezinformacemi“ bez ohledu na to, jak pravdivé mohou být.
- Informační šum, v němž jsou podstatné informace zakrývány záplavou bagatelních a bulvárních polopravd.
- Přepisování moderní historie tak, aby nová interpretace odpovídala ideologickým cílům. Jde zejména o reinterpretaci výsledků druhé světové války.
- Otáčení významu slov (Eurospeak), kdy například termíny jako

vlast, svoboda či demokracie se staly téměř invektivy a označují podle mainstreamu proruské aktivisty, snadno poznatelné podle české vlajky na profilu či v ruce.

- Používání pouze povolených symbolů – viz mlčení médií ohledně nacistických označení ukrajinských zbraní versus trest půlroční podmínky za nášivku takzvaných wáagnerovců.
- Vytváření tzv. narativů, což je zodpovědnost za to, co jsme neřekli.

Dezinformační průmysl – takzvaný „boj proti dezinformacím“ také velmi dobře živí řadu organizací, pseudoexpertů a „odborníků“. Jeden z nich, František Vrabel ze společnosti Semantic Visions, nedávno prohlásil: „Propagandu z východu je třeba tvrdě potírat i zákazem celých sociálních sítí!“

Další jeho citát je rovněž pozoruhodný: „Nejlepší dezinformace je ta, která je zcela pravdivá a jejíž síla spočívá v přetočení narativu na konci této informace.“ Opravdu to nenapsal Orwell ani Huxley...

Přátelé, položme si otázku, co vlastně znamená svoboda slova v podání nejlivnějšího média v naší zemi, tedy tzv. veřejnoprávní České televize.

Je to svoboda projevu a názoru pro úzkou a názorově stejnorodou skupinu novinářů a údajně nezávislých expertů, svoboda šířit éterem účelově vybrané informace, polopravdy i prosté lži – prostě šířit vládní a eurounijní propagandu, ať je sebepokrytečtější či úplně tupá.

Za peníze všech koncesionářů, všech občanů České republiky. I těch, které vybraná sorta politiků a pseudoexpertů z veřejnoprávních obrazovek denně napadá.

A posuňme se dál. Předseda ODS, která měla nominálně vždy v erbu svobodu slova, a předseda vlády Petr Fiala v rozhovoru pro regionální Deníky poměrně nedávno pravil: „My musíme chránit za každou cenu, a na tom záleží osobně i mně, svobodu slova, projevu, všechny atributy, které ke svobodné společnosti patří, na druhé straně lidé mají právo na to, aby informace byly korigovány. My se soustředíme hlavně na pozitivní vyvracení dezinformací, ale neopustíme ani cestu nástrojů pro legální postih těch, kteří je šíří...“

Co to v překladu znamená? Máme zde svobodu slova, ale běda, když vyslovíte něco, co se nám nelíbí a nehodí do krámu. V tom okamžiku je vaše svoboda slova omezena, protože jste dezinformátor, a my s vámi za-

točíme. Po bolševicku, chtělo by se dodat slovy jedné české filmové klasi-
ky. Prostě svoboda slova podle vlády platí jen pro jimi povolená slova.
Svoboda projevu je fajn, ale co takhle svoboda po projevu?

A už se to také děje. Samotná zpráva o extremismu ministerstva vnitra
(což už samo o sobě je pochybný nástroj v demokratickém státě – neřkuli
tehdy, je-li zneužíván k ostrakizaci politické a názorové opozice) přiznává,
že v současné době je za veřejně verbálně projevené názory trestně stí-
háno více než sedmdesát osob, nehledě na četné profesní a existenční
ostrakizace.

Svoboda slova v podání naší dnešní vlády je tak tedy něčím na způsob Or-
wella – jejím pravým opakem – **cenzurou**.

Slovník cizích slov uvádí k termínu *cenzura* tento význam: *Úřední
zkoumání obsahu všeho, co je určeno ke zveřejnění, a to se zřetelem na
zájmy státní, politické a mravnostní. Pro naše účely zůstaňme u restrikce
nežádoucích projevů politického charakteru.*

Ve všech dobách bylo pro cenzuru typické to, že je náhradou za otev-
řenou diskusi, polemiku a argumentaci. K cenzuře jako k formě vrchnos-
tenského násilí se uchyluje taková mocenská elita, která nedokáže obča-
ny přesvědčit o svých idejích, o svých politických praktikách a o své
perspektivnosti. Koho mi to jenom připomíná?

Politická moc tohoto typu často sahá k autoritářskému systému příkazů
a zákazů, včetně cenzury, omezování svobody slova a trestání za názor.
Po léta jsme si namlouvali, že cenzura je jakýmsi mrtvým a vyhaslým po-
jmem z hluboké minulosti. Poslední měsíce nás přesvědčují o opaku. Na-
še svobody jsou postupně okrajovány, lidé, kteří projevují názory odlišné
od vládního a společensko-mediálního mainstreamu, jsou nálepkováni,
dehonestováni, umlčovani a vypínáni. Do veřejnoprávních médií nesmí.
A ani ony tolik vzývané sociální sítě a platformy v tomto nejsou o mnoho
svobodnější, možná spíše naopak. Jsou z nich vymazávány nehodící se
příspěvky, účty názorově nežádoucích osob jsou blokovány. Sám to cítím
takříkajíc na vlastní kůži, když je omezován dosah mých příspěvků v re-
žimu tzv. *shadow banningu* a kdy mi je zakazována reklama a propagace
mnoha článků či videí.

V rámci Evropské unie již má cenzura a boj proti svobodě slova vlastní
eurokomisařku v podobě Věry Jourové, která se navíc bezostyšně hlásí
k liberalismu a liberální demokracii. Z cenzury se stal i velmi dobrý byz-

nys, je možné na ni čerpat granty a dotace i z peněz těch, které má postihovat. Přitom existují mezinárodní i naše vlastní dokumenty, které cokoli podobného cenzuře zcela zakazují. Zásady nedotknutelnosti svobody slova jsou obsaženy už například v článku 19 **Všeobecné deklarace lidských práv OSN** z roku 1948, který říká:

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

Se svobodou slova je samozřejmě spojena i odpovědnost. Odpovědnost těch, kteří názory veřejně šíří. Respektování pravdy a práva veřejnosti na pravdu by také mělo být prvořadou povinností novinářů. Je toto v České republice dodržováno a respektováno? Odpovězme si každý sám...

Jedním z nejvýznamnějších filozofů liberalismu – a moderních dějin vůbec – byl bezesporu anglický myslitel a ekonom John Stuart Mill, na kterého se mimochodem odvolává i mnoho našich současných takzvaných vládních liberálů. Přestože sám jsem bytostným konzervativcem, velmi rád zde připomenu některé teze z jeho díla „O svobodě myšlení a slova“. Z díla, které je jedním ze základních myšlenkových pilířů konceptu svobodné a demokratické společnosti.

V kapitole o svobodě smýšlení a svobodě diskuse Mill formuluje a obhajuje stanovisko, že člověk ve skutečně svobodné společnosti by měl mít právo vyjádřit naprosto jakýkoli názor a každému takovému názoru by měl být dán prostor na rovnou diskusi. Mill tuto myšlenku obhajuje následujícími argumenty:

1. Pokud bychom nepřipustili k debatě nějaký názor, je možné, že bychom tím umlčeli pravdivou myšlenku. Vzhledem k našim přirozeně omezeným rozumovým schopnostem si nemůžeme být stoprocentně jisti pravdivostí názorů. Nikdy nemůžeme dopředu s jistotou vědět, že názor, který se snažíme potlačit, je nepravdivý.
2. I kdyby umlčený názor byl nepravdivý jako celek, mohl by, jak se podle Milla navíc často stává, obsahovat alespoň zrnko pravdy. A vzhledem k tomu, že převládající názory skoro nikdy nejsou úplně pravdivé, tak jedinou možností, jak docílit toho, aby pravda

vyšla na světlo, je podrobit tento názor diskusi s názorem protichůdným.

3. I pokud by určitý všeobecně přijatý názor byl pravdivý, dokud není napadán a podrobován diskusi a konfrontován s protiargumenty, hrozí, že bude jeho zastánci vnímán a akceptován pouze jako určitý předsudek nebo dogma. Bez vnitřního ztotožnění se s ním.

Společnost tedy může mít tendenci ostrakizovat názorové menšiny a odrazovat je od jejich vlastního rozvoje, protože určité takto přijaté dogma získá neoprávněnou sílu něčeho již prověřeného, a tedy neomylného, což neodvratně vede k tomu, že společnost nebude zohledňovat potenciální slabiny daného názoru.

Toto vše platí o to více ve chvíli, kdy nepohodlný názor nejen cenzuruje, ale kdy ho dokonce chceme trestně sankcionovat, čehož jsme, bohužel, v současnosti nedobrovolnými svědky čím dál častěji a s čímž se nesmíme smířit.

O lidských svobodách a lidských právech, notabene o takových svobodách a právech, které nám garantuje český ústavní pořádek, česká Ústava a Listina základních práv a svobod jakožto normy nejvyšší právní síly, nestačí pouze čas od času teoretizovat.

Za lidská práva a svobody je tedy třeba se s osobním nasazením tvrdě postavit vždy, když jsou v ohrožení, nebo když jde o ohrožení svobody konkrétních lidí jen proto, že veřejně projeví určitý názor, který je vládnoucímu režimu nepohodlný.

Za tyto hodnoty je nutné a nezbytné postavit se v každé takové konkrétní situaci, a jde to nejrůznějšími způsoby. Ideálně v kooperaci nejrůznějších osobností a spolků, pro které jsou ústavní práva a svobody svaté.

Myslím si, že tento seminář by klidně mohl být platformou, na které by takováto institucionalizovaná kooperace mohla vzniknout – aby zasahoval vždy tam, když půjde o svobodu slova a o svobodu lidí za projevený názor.

Hlásím se do boje!

Praktické příklady omezování svobody slova

Daniel Vávra, Společnost pro obranu svobody projevu

Považuji za příznačné, že se tento seminář koná v místnosti, ve které byla předána Mnichovská dohoda a že zde sídlilo Ministerstvo informací.

Než se pustíme do jednotlivých případů, pojďme si ujasnit několik pojmů.

Cenzura – podle Wikipedie veřejné potlačování projevu nebo veřejné informace třeba proto, že jejich obsah je nevhodný, škodlivý nebo nepohodlný. Cenzuru mohou provádět vlády nebo veřejné instituce, ale i jiné instituce a skupiny mohou žádat její zavedení. Toho všeho jsme dnes svědky. Podle Encyklopedie Britannica je cenzura změna, potlačení nebo zákaz projevu či takového psaní, které je nebezpečné pro obecné blaho. I zde se objevuje zmínka o tom, že cenzurovat nemusí jen stát.

Cenzura je stará jako lidstvo samo. V roce 399 př. n. l. řecký filozof Sokrates stanul před soudem kvůli obvinění z narušování mysli athénské mládeže a z bezbožnosti, protože nevěřil v athénské bohy, za což byl odsouzen k trestu smrti.

V našich zemích se prosazuje názor, že o cenzuru nejde, pokud ji provádí soukromá instituce nebo korporace, přičemž společnosti tak větší číní na nátlak nebo pokyn státu.

Dezinformace – nepravdivá informace záměrně šířená s cílem oklamat lidi. Zní to jednoduše, ale není. Dezinformace by se daly rozdělit do několika kategorií: na tvrzení o věcech, které se staly, které se právě dějí, a na ty, které se teprve stanou, a dále na názory.

Začněme s **názory**. Někdo může třeba tvrdit, že Daniel Vávra založil Společnost pro obranu svobody projevu proto, že má nekalé úmysly, kterými chce napomáhat Rusku, miluje Vladimíra Putina a chce u nás nastolit jeho hrůzovládu. Dost lidí to tvrdí nebo naznačuje. Je to zcela jasná dezinformace, protože takové úmysly nemám, nicméně protože zatím nemáme přístroj na čtení myšlenek, nemohu nikdy nijak nikomu dokázat, že tomu tak skutečně není. Názory na to, co je kdo zač, jsou jen názory a je na každém, jaký si udělá názor.

Dezinformace o věcech minulých: Dodnes se vedou debaty o tom, kdo spáchal atentát na prezidenta Kennedyho. Všeobecná shoda nepanuje ani na historickém odkazu husitství. Byli to vraždící lapkové, nebo zbožní hrdinové? Abychom nechodili daleko do minulosti, shoda nepanuje ani na tom, zda lockdowny, očkování a roušky byly objektivně nejlepším řešením covidové pandemie. Společnost je také dlouhodobě rozdělena v otázce, jak by se měl řídit stát: zda je lepší kapitalismus nebo socialismus, nacionalismus nebo internacionalismus.

Dezinformace o věcech současných: Od roku 2016 jsme byli svědky závěrů, že Donald Trump spolupracoval s Ruskem. Shodla se na tom drtivá většina médií a přesvědčila o tom takřka celý svět. Po čtyřech letech vyšetřování se ukázalo, že jádrem obvinění byly dezinformace z dílny volebního štábu Hillary Clinton a Federální volební úřad dokonce udělil pokutu její volební kampani (Demokratickému národnímu výboru) za to, že řádně nezveřejnila finance vynaložené na kontroverzní opoziční výzkum, který vedl k nechvalně proslulému spisu „Trump – Rusko“. Minulý týden zveřejnil závěry zvláštní vyšetřovatel a federální prokurátor USA, který na pokyn FBI vyšetřoval údajnou tajnou dohodu Trumpa s Ruskem. Prokurátor zjistil, že nejenže žádná tajná dohoda neexistovala, ale že na začátku vyšetřování neexistoval žádný důkaz, že by se taková věc udála. Takže FBI začala vyšetřovat prezidenta USA na základě hoaxy vytvořeného volebním štábem jeho protikandidátky.

Předtím se zase těsně před volbami shodly desítky expertů o tom, že zpráva o notebooku Huntera Bidena s naprosto skandálními informacemi je dezinformace, což vedlo k zablokování některých médií i sociálních sítí. Ale pak vyšlo najevo, že všichni lhali, a tedy dezinformovali. Co byla pravda, a co lež, se ovšem ukáže až po volbách. Pokud by někdo chtěl najít lepší ukázkou dezinformace použité ke zmanipulování voleb, těžko najde lepší. Následně 16 % Bidenových voličů prohlásilo, že kdyby informaci znali, volili by jinak.

To je důvod, proč zde tento příběh sděluji, protože dezinformace mohou ovlivňovat volby, ale často až po volbách zjistíme, co byla pravda a co dezinformace. Pokud se tedy rozhodneme dezinformace cenzurovat, abychom zabránili ovlivnění voleb, může to vést ke zcela opačnému důsledku, než bychom chtěli: k ovlivnění voleb pro prospěch skutečných dezinformátorů.

Dezinformace o věcech budoucích: Dnes kupříkladu panuje takřka absolutní vědecká shoda na tom, jaké bude klima v roce 2100. Pravda o této předpovědi vyjde však najevo až v roce 2100, ale to už tady nebudeme. A tak nikdo nikdy neponese za své dnešní tvrzení zodpovědnost. Rád bych vyjmenoval krátký přehled minulých tvrzení vědců na dobu, kterou jsme měli příležitost zažít a tvrzení ověřit:

- v roce 1966 měla ropa dojít do deseti let;
- pro rok 1967 byl předpovídán strašlivý hladomor do roku 1975;
- v roce 1970 se tvrdilo, že svět spotřebuje své přírodní zdroje do roku 2000, obyvatelé budou potřebovat do roku 1985 plynové masky, znečištění zabije všechny ryby, doba ledová zabije všechny lidi do roku 2000;
- v roce 1971 měla nová doba ledová přijít do roku 2020;
- v roce 1974 vesmírné satelity ukázaly, že se blíží doba ledová;
- v roce 1977 ministerstvo energetiky USA prohlásilo, že ropa dosáhne svého limitu v 90. letech;
- v roce 1980 měla ropa dosáhnout svého limitu v roce 2000;
- v roce 1988 se předpovídalo, že Maledivy se potopí do roku 2018;
- v roce 1989 se říkalo, že Západní magistrála v New Yorku bude do roku 2019 pod vodou;
- v roce 1996 měla ropa dosáhnout svého limitu do roku 2020;
- v roce 2002 byl předpovídán hladomor do deseti let, pokud nepřestaneme jíst ryby, maso a mléčné výrobky;
- v roce 2002 se předpovídalo, že ropa dosáhne svého limitu v roce 2010;
- v roce 2004 se předpovídalo, že Velká Británie bude do roku 2024 Sibiří (jak si lze přečíst v článku v časopise Guardian starém 19 let);
- Al Gore tvrdil v roce 2009, že Arktida bude bez ledu do roku 2014, pak prognózu upravil na rok 2018.

Abych nelovil jen v zahraničních vodách: nedávno jsme si ve Společnosti pro obranu svobody projevu nechali udělat reprezentativní prů-

zkum na svobodu slova. Od 3000 respondentů jsme se dověděli poměrně znepokojující informace:

- 54,7 % se někdy bojí otevřeně vyjadřovat své názory;
- 57 % si myslím, že se do našich životů vrací cenzura;
- 60 % se stalo obětí cenzury nebo někoho takového zná;
- 75 % uvedlo, že jim byl cenzurován profil nebo médium, které sledují;
- 79 % si myslí, že stát nemá rozhodovat o tom, co to je dezinformace;
- 68 % si myslí, že největším šířitelem dezinformace jsou vládní politici.

Výsledky našeho průzkumu jsou v mnoha otázkách podobné průzkumům například v Německu, jenže objevil se tu další problém. Uskutečnit tento průzkum trvalo dva roky, protože žádná agentura sdružená v hnutí SIMAR ho nechtěla uskutečnit. Poté, co jsme využili služeb agentury stojící mimo SIMAR, bylo jediným mediálním ohlasem napadání metodiky našeho průzkumu.

Jinými slovy průzkum nešlo udělat, protože ho nechtěla provést žádná z renomovaných agentur, ale výsledky jsou nevěrohodné, protože výzkum neprováděla renomovaná agentura. Několikrát nám bylo řečeno, že jde o příliš kontroverzní téma a že my jsme kontroverzní organizace.

Vraťme se ale k dezinformacím. Jeden z nejbližších spolupracovníků prezidenta Pavla František Vrabel nedávno prohlásil, že nejlepší dezinformace jsou zcela pravdivé a že bude třeba zakázat umělou inteligenci a síť Telegram, protože hrozí, že tu budeme mít tři miliony umělých inteligencí.

Je třeba si položit otázku, kdo bude určovat, co je a co není pravda. Jak ověříme, že nám privilegovaný nelže, když nebudeme mít přístup k informacím. A jak si pan František a další představuje zákazy. Jak chce zakázat umělou inteligenci? Bude zakázané přeposílat si informace? Nebo se aplikace budou schvalovat před nějakou komisí? Jak odliší výtvar umělé inteligence od té lidské?

Demokracie je založená na rovnosti všech. Všichni mají stejná práva – předseda vlády, úředník ministerstva, český elf, vysokoškolský profesor i paní Vomáčková, co posílá kamarádkám řetězové emaily. Nikdo nemá speciální statut a právo ostatním cenzurovat informace, třeba protože jsou moc hloupí. Nikde v žádném zákoně se nepíše, že chytřejší lidé, třeba bojovníci s dezinformacemi, mají lepší práva než paní Vomáčková. Na svobodném rozhodování lidu je demokracie založena.

Mám-li neúplné informace, nemohu se správně rozhodovat u voleb. A o to jde vždycky. Primárním účelem cenzury je vždy umlčet opozici a udržet se u moci.

Právě možná čelíme největšímu ohrožení demokracie a lidských svobod od roku 1989 a stejně jako vždy je to omlouváno dobrými úmysly a kritickou situací. Vždy bude nějaká kritická situace a umlčování znemožňuje zvážit všechna možná řešení. Jediný, komu pomáhá, je viník krize, kterému pravda komplikuje plány. Proto je třeba trvat na tom, že cenzura je nepřípustná.

Správní soudy k cenзуře webů a projevech na proticovidistických demonstracích

Doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D., advokát a vysokoškolský pedagog

Cenzura webů a správní soudy

Rozsudek Nejvyššího správního soudu z 20. 1. 2023, sp. zn. 4 As 206/2022-108, potvrdil rozsudek Městského soudu v Praze, který odmítl žalobu proti tomu, že Vojenské zpravodajství doporučilo zablokování některých vládě nepohodlných webů.

Důvodů pro odmítnutí bylo více. Za zásadní z ústavního pohledu považují, že soudy odmítly žalobu, protože Vojenské zpravodajství zablokování webů jen doporučilo, což hodnotí jako nezávazný podnět, nikoliv závazný pokyn. Přitom se u nás cenzura ústavně nepřipouští.*

I když odpůrce cenzurního zásahu proti vládě nepohodlným webům rozsudek nepotěšil, na všem špatném lze najít něco dobrého. Pozitivní je, že vyloučením odpovědnosti Vojenského zpravodajství a Ministerstva obrany zůstává černý Petr odpovědnosti sdružení CZ.NIC a mobilním operátorům, kteří vypnutí webu provedli. Chtěli podlézat cenzurou vládě nepohodlných webů, a teď zůstali v odpovědnosti za tento krok sami. Prostě jako Miloš Jakeš – kůl v plotě. Nesou právní a z toho plynoucí finanční odpovědnost za způsobenou škodu.

Je správné, že z toho spoluviník cenzury, Vojenské zpravodajství, vyklouzne? Doporučení podle soudu není pokynem, takže prý o nezákonný zásah

* Čl. 17 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

státu nejde. Ovšem soudy ignorují vládou vyvolanou atmosféru, kde předseda vlády tvrdil, že jsme ve válce, byť válka naším státem vyhlášena nebyla. V daném válečnickém ryku premiéra i vlády si adresát mohl vyložit doporučení vojenské složky jako mocenský pokyn.

Ústava stanoví, že státní moc lze vykonávat jen na základě zákona.* Tento princip se vztahuje na celou činnost státu při výkonu státní moci. Ve své činnosti stát nemůže činit, cokoli chce. Neplatí to jen pro oblast, když vydává správní rozhodnutí nebo provádí nějaký aktivní mocenský zásah. Je-li zakázán cíl, je zakázána i cesta k tomuto cíli. Pakliže stát nemůže vydat rozhodnutí o popravě, nemůže o smrt člověka požádat či ji doporučit nějaké společnosti VRAŽDY s.r.o.

Stát, který má ústavně zakázanou cenzuru, nemůže cenzurní zásah doporučovat. A přesto tak Vojenské zpravodajství učinilo a správní soudnictví nezasáhlo. A kdyby Vojenské zpravodajství doporučilo zabití člověka, řekl by Nejvyšší správní soud také: to nás nezajímá, to bylo jen doporučení? Ale může něco takového stát doporučovat? Když Vojenské zpravodajství požádá dodavatele elektřiny, aby vládě nepohodlné rep-taly odpojili od elektřiny, i to správní soudnictví pokryje tak, že žalobu odmítne?

V jiných oblastech je postihována i nezákonná činnost státu, která také nemá charakter rozhodnutí či přímého zásahu proti jednotlivci. Za příklad může sloužit nezákonné shromažďování osobních údajů či jejich nezákonné sdílení, které narušuje ústavní základní právo na soukromý život.** To přece také není činnost státu ve formě rozhodnutí a postižená osoba o něm ani nemusí vědět. Přesto je shromažďování informací státem regulováno a nezákonné je postihováno, včetně nezákonného užívání a šíření, byť jinak zákonně získaných informací. Dokonce nedůvodná lustrace v různých databázích je postihována i trestně. Máme trestný čin neoprávněné nakládání s osobními údaji,*** který trestá protiprávní nakládání s osobními údaji, byť nejde o oblast vydávání rozhodnutí (individuálních právních aktů). Tím více udivuje, že nezákonné jednání státu v oblasti získávání informací, která také nemá charakter rozhodnutí, je postihováno dokonce trestně a v jiné oblasti základních práv – svobodného šíření informací – nad tím soudy přimhouří oči.

* Čl. 2 odst. 3 Ústavy č. 1/1993 Sb. Čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

** Čl. 10 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

*** Ustanovení § 180 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Svoboda projevu i právo na ochranu před zneužíváním osobních informací jsou upraveny ve společné hlavě druhé Listiny základních práva a svobod nazvané *Lidská práva a základní svobody* a jednotlivá práva a svobody mají stejnou právní sílu. Přesto se Nejvyšší správní soud hůře postavil k ochraně svobody projevu než k ochraně nakládání s osobními údaji.

Vypnutí vládě nepohodlných webů byl nezákonný zásah na doporučení státu porušující ústavní zákaz cenzury. Navíc šlo o zásah vojenské složky do vnitřních poměrů ve státě, když vojsko je primárně určeno k obraně země proti vnějšímu nepříteli, nikoli k omezování svobod a práv občanů uvnitř státu. Jde o nebezpečný zásah ozbrojené složky do politického života ve státě, který nepřekvapí v jižní Americe, ale ve střední Evropě není zvyklostí. Projde-li Vojenskému zpravodajství a Ministerstvu obrany takové zneužívání ozbrojené moci ve vnitřní politice státu, bude se opakovat.

Podíváme-li se do historie, pak by Nejvyšší správní soud možná zasáhl proti odvozu Karla Havlíčka Borovského do Brixenu, pokud by to výslovně nařídilo vídeňské Ministerstvo vnitra. Pokud by o to však jen požádalo nějakou bezpečnostní agenturu či by jí to doporučilo, tak by v tom soud zneužití moci neviděl. To je rezignace na účinnou soudní ochranu a funkci správního soudnictví jako hradby proti zneužívání vládní moci. Soud posvětil cestu, jak formou doporučení mocenského aparátu skrze soukromé společnosti zasáhnout proti vládě nepohodlným a nepodvoleným.

Nejvyšší správní soud a svoboda projevu na shromaždění

Nejvyšší správní soud se od počátku stavěl ze všech soudů k zneužívání moci za covidismu nejostřeji. V tomto vytrval i v rozsudku ze dne 28. 4. 2023, sp. zn. 7 As 255/2021-17, kterým potvrdil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 7. 2021, sp. zn. 65 A3/2021-85. Oba rozsudky prohlásily za nezákonné rozpuštění proticovidistické demonstrace v Brně 14. 3. 2021, která se konala pod moravskými a státními vlajkami proti vládním zákazům, příkazům a omezením lidí.

Spíše nekonala. Byla totiž rozpuštěna tajemníkem Úřadu městské části Brno-střed asi po 15 minutách kvůli tomu, že jeden z řečníků mluvil proti covidistickým krizovým opatřením tehdejší vlády a ministra zdravotnictví Jana Blatného. To je onen ministr, který v Senátu tvrdil, že po covidovém očkování nemůže očkovaný nikoho nakazit a sám neonemocní. Tento člověk se dodnes neomluvil, když jeho ministerstvo dehonestovalo kritiky této špatné politiky, což se stalo bojovníku za svobodu, bývalému prezidentu Václavu Klausovi.

Z právního hlediska je nejvýznamnější konstatování Nejvyššího správního soudu, že krizová opatření vlády přijatá za nouzového stavu nemají právní sílu zákona. Jsou tedy jen podzákonným aktem. Rovněž právní sílu zákona nemají opatření obecné povahy. Pakliže je zákonný důvod k rozpuštění shromáždění, je-li vyzýváno k porušení Ústavy a zákonů, nelze tento důvod uplatnit, je-li vyzýváno jen k porušení podzákonného právního předpisu.

Tím tento příběh skončil. Organizátorům demonstrace vyplatilo Ministerstvo vnitra náhradu škody ze státního rozpočtu. Členové vlády, ministerští úředníci či osoby, kteří všichni provedli či napomáhali nezákonnému rozpuštění shromáždění Úřadem městské části Brno-střed, nejsou potrestáni nijak. Odpovědnost za protiprávní jednání ve veřejné funkci nenesou.

Svoboda projevu (a po projevu) v judikatuře ESLP

(Případ *Perinçek proti Švýcarsku*, v aktuálních souvislostech)

JUDr. Ondřej Dostál, Ph.D., LL.M., vysokoškolský pedagog

Ve společnosti i v médiích se vede intenzivní diskuse o svobodě projevu a jejích mezích, zejména v souvislosti s konfliktem na Ukrajině, ale i v dalších mezinárodních i vnitrostátních kontextech. V posledních měsících řešily otázku trestnosti projevů na téma ukrajinského konfliktu, ať již verbálních či formou nošení symbolů, i trestní soudy, které v několika případech shledaly tyto projevy trestnými, a uložily buďto podmíněné tresty odnětí svobody, nebo peněžité tresty. S ohledem na tento vývoj a na skutečnost, že alespoň některé z těchto případů budou patrně předmětem přezkumu u odvolacích soudů, případně Ústavního soudu ČR či Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), je žádoucí vyhodnotit, jak dříve ESLP na téma svobody projevu judikoval.

Ve věci **Perinçek proti Švýcarsku** posuzoval ESLP případ, kdy se v roce 2005 pan Dogu Perinçek, právník a předseda Turecké strany pracujících, na několika seminářích ve Švýcarsku vyjádřil tak, že nepovažuje arménskou tragédii z let 1915–1918 za genocidu. Tento názor označil za mezinárodní lež vnučovanou západními mocnostmi. Dle jeho líčení historických událostí podnikli imperialisté arménskou menšinu žijící na území Osmanské říše k násilnostem proti tamním muslimům, kterým nezbylo než vzniklé nepokoje potlačit rovněž s použitím síly. Masakrů civilního obyvatelstva se dle něj měly dopustit obě znesvářené strany, nelze však označit za genocidu toliko počínání jedné z nich. Pan Perinçek dále připustil, že došlo k přesunům arménského obyvatelstva z území poblíž rus-

kých hranic směrem k dnešní Sýrii a Iráku, odmítl však, že by tyto přesuny byly vedeny genocidním úmyslem. Naopak se mělo jednat o formu ochrany poskytnutou arménské komunitě, na jejímž tradičním území probíhal ozbrojený konflikt mezi osmanskou a ruskou říší. V návaznosti na tato veřejná vystoupení podalo sdružení Arménů žijících ve Švýcarsku proti stěžovateli trestní oznámení. Soudy na třech stupních soudní soustavy uznaly stěžovatele vinným z trestného činu rasové diskriminace dle čl. 261bis odst. 4 trestního zákoníku, za jehož spáchání mu uložily peněžité trest ve výši 4 000 švýcarských franků.

V roce 2015 rozhodl ESLP o stížnosti pana Perinçeka tak, že napadené rozhodnutí švýcarských soudů zrušil a shledal porušení práva stěžovatele na svobodu projevu. Velký senát ESLP v odůvodnění rozsudku upozornil, že nehodnotil pravdivost či nepravdivost tvrzení stěžovatele; jde o judikát o svobodě projevu, ne o hodnocení válečných dějů mezi lety 1915 a 1918. Soud uvedl, že mu nepřísluší podávat závazný výklad dějinných událostí, a tedy činit závěry o tom, zda masakry a masové deportace arménského obyvatelstva po roce 1915 byly či nebyly genocidou ve smyslu, který je tomuto pojmu v mezinárodním právu přikládán. K čl. 17 Úmluvy (zákaz zneužití práv) ESLP uvedl, že o zneužití svobody projevu jde tehdy, jestliže jsou předmětné výroky vedeny úmyslem dosáhnout cílů neslučitelných s hodnotami chráněnými Úmluvou (výzvy k páčání rasově motivovaného násilí a nenávisti). Trestněprávní postih, byť ve formě pokuty, představuje zásah do svobody projevu. Má-li být takový zásah slučitelný s Úmluvou, musí být „stanoven zákonem“ (předvídatelně), sledovat legitimní cíl a být k dosažení těchto cílů „nezbytný v demokratické společnosti“.

Ke kritériu předcházení nepokojům a ochranu práv a svobod jiných soud shledal, že nic nenasvědčovalo tomu, že by veřejná prohlášení tohoto obsahu byla způsobilá vyvolat ve švýcarské společnosti nepokoje. Ke kritériu ochrany práv a svobod jiných však shledal, že zde existuje legitimní cíl ochrany důstojnosti zemřelých a přeživších obětí předmětných událostí. Přistoupil proto k hodnocení přiměřenosti zásahu švýcarských orgánů a k posouzení otázky, zda existovala naléhavá společenská potřeba reagovat na výroky pana Perinçeka prostředky trestního práva. Dle soudu jde o střet mezi svobodou projevu stěžovatele dle článku 10 Úmluvy a právem příslušníků arménského národa na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy. Tento střet je nutno posoudit zejména s ohledem k (i) povaze stěžovatelových vyjádření; (ii) zeměpisnému,

historickému a časovému hledisku; (iii) rozsahu, v němž se výroky dotýkaly práv příslušníků arménské komunity; (iv) existenci shody mezi smluvními státy Úmluvy; (v) otázce, zda byl zásah vyžadován mezinárodními závazky žalovaného státu; (vi) odůvodnění rozhodnutí vnitrostátních soudů.

Soud konstatoval, že zesílenou ochranu vyžadují týkající se věci obecného zájmu, zatímco projevy podněcující k nenávisti, násilí, xenofobii či jiným formám netolerance v krajních případech nepoživají ochrany toho ustanovení vůbec. Projevy hodnotící historické události se přitom zpravidla otázek obecného zájmu dotýkají. Stěžovatel předmětné výroky pronesl z pozice politika, u něhož je namístě tolerovat jistou míru zveličování a zkreslení faktů. Politický projev, který tvoří samotné jádro svobody projevu, a požívá tedy zvýšené ochrany, není-li překročena hranice, kdy již podněcuje k násilí a nenávisti, zahrnuje i výroky kontroverzní a urážlivé. Výroky stěžovatele nevyzývaly k násilí a netoleranci. Z jejich obsahu nebylo patrné cílené pohrdání oběťmi arménské tragédie, když naopak obě strany konfliktu stěžovatel označoval za oběti imperialistických machinací ze strany západních mocností. Dle soudu nemohly být dané výroky pocitovány jako natolik urážlivé, aby vyžadovaly trestněprávní postih, neboť ve svém jádru nesměřovaly proti arménské komunitě, ale proti imperialistům, jimž autor přičítal odpovědnost za eskalaci násilí mezi Armény a Turky a muslimy; stěžovatel nezpochybňoval historický fakt, že došlo na obou stranách k masakrům, jen odmítal označování činů jedné z nesvářených stran za genocidu.

V čem je judikát týkající se projevu tureckého politika na besedách ve Švýcarsku na téma přes sto let starých událostí z časů první světové války relevantní pro hodnocení projevů v současné ČR? V několika principech, které platí obecně.

Předně, trestní právo má sloužit jenom jako *ultima ratio*, nemělo by se stát nástrojem politiky, názorového střetu, byť by šlo třeba o názory historicky nesprávné, provokativní či otevřeně hloupé. Svoboda projevu je hodnotou natolik významnou, že si zasloužila ochranu ESLP i ve věci projevů vnímaných komentátory tak kriticky, jako byly názory tureckého politika Perinçeka na arménskou genocidu. Za zajímavou lze považovat i zdrženlivost ESLP v tom, že se necítil být příslušným k hodnocení dějinných událostí; tato agenda patří na odborné historické fórum. **Právní názor soudu může sloužit i jako korektiv současných snah „rozhodnout“ sporné otázky mezinárodního či vnitrostátního dění mocensky.** Neboť vyloučíme-li relevantní menšinu občanů, či dokonce většinu, za jejich ná-

zor z demokratické debaty, trestáme-li je a dehonestujeme za jejich názory, pak hrozí, že se skutečně stanou anti-systémovými disidenty nevěřícími v demokracii, elity i média. Důsledná ochrana svobody projevu je nástrojem, kterým lze takovému společenskému vývoji a následným konfliktům předejít.

Svoboda projevu a média

Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D., vysokoškolský pedagog (Fakulta sociálních věd Karlovy univerzity, Metropolitní univerzita Praha)

Spojení mezi médii a svobodou projevu se vyznačuje naprostou samozřejmostí. Když organizátoři zařadí na program semináře o svobodě projevu téma „svoboda projevu a média“, nikoho to nepřekvapí. Tohle spojení je pro nás samozřejmé, že už si ani neklademe otázku proč vlastně.* Proč se zrovna média stala symbolem a svým způsobem nositelem svobody projevu, slova, volnosti ve formulování a prezentaci názorů, nezávislosti a neomezování v možnosti šíření informací? Proč vlastně?

Odpověď na tuto otázku je vlastně docela jednoduchá. Média ve velmi širokém slova smyslu jsou fakticky nástroje na komunikování s „cizími“ lidmi o společných věcech, prostředky uměleckého, politického, náboženského či jiného sebevyjádření. Jsou totiž klíčovým prostředkem, jímž se na celospolečenské úrovni uskutečňuje výměna názorů, postojů, představ mezi lidmi, kteří by se jinak nepotkali, ale spojuje je pocit příslušnosti k nějakému celku: státu, národu, kultuře, minulosti. Zejména **společnosti prostřednictvím médií naplňují svou vizi volného šíření názorů a informací** a zajišťují komunikaci významných a aktuálních témat na úrovni celé společnosti. Právě celospolečenská povaha mediální komunikace dělá z médií prominentní nástroj – ale také subjekt – svobody projevu.

* Na programu mohlo být klidně téma „svoboda projevu a škola“, ale jakkoliv je to divné, ve vztahu ke vzdělávání požadavek svobody projevu tolik neprožíváme. Pravda, občas se objeví pokus svobodu projevu ve škole tematizovat (dávný americký snímek *Kdo se je vítr*, mladší snímek *Conrack*, po něm také *Společnost mrtvých básníků* či německý film *Vlna*, v českém prostředí asi nejvíc Krejčíkův *Vyšší princip*). Vždy se spíš jedná o postavu osvětleného učitele než o samotnou svobodu projevu.

Proto bývá běžnou součástí nejrůznějších emancipačních hnutí požadavek svobody projevu (svobody sebevyjádření) v médiích. Takový požadavek může být jazykový („psát česky“), může být obsahový („psát pravdivě“ či „psát o čemkoliv“), může být názorový či postojoový („psát podle své víry“). Společným rysem těchto požadavků je snaha vybojovat prostor pro sebevyjádření a **omezit zásahy**, které by tuto svobodu podvazovaly či zcela potlačovaly. Elegantním vyjádřením této skutečnosti je výrok nesprávně přisuzovaný Voltairovi: „*Nesouhlasím s tím, co říkáte, ale až do smrti budu hájit Vaše právo to říkat.*“ (Ve skutečnosti výrok pochází z Voltairova životopisu od Evelyn Beatrice Hallové a má metaforicky charakterizovat Voltairovy postoje.)

Omezování svobody projevu v médiích

Dějiny svobody slova jsou vlastně dějinami pokusů o její omezení a komplementárně historií snah tyto pokusy paralyzovat či odstranit z cesty a svobodu slova bez omezení praktikovat. Snaha omezit zásahy, které by tuto svobodu podvazovaly či zcela potlačovaly, byly v minulosti a někdy jsou dodnes formulovány jako vystoupení proti vládnoucí politické moci – ať ji reprezentuje panovník, církev nebo vládnoucí politická strana či demokraticky zvolená koalice.

Tato politická moc se může pokusit výkon svobody projevu prostřednictvím médií nějak omezit. Taková omezení mohou být politická, ekonomická či silová. I česká minulost je takových omezení plná. Zažili jsme řadu politických rozhodnutí – někdy docela pochopitelná, ba nutná (meziválečný Zákon na obranu republiky), jindy svévolná (činnost nechvalně známého Českého úřadu pro tisk a informace v době normalizace). Zažili jsme i ekonomická omezení (zavedení kolku v 19. století, ale také svévolně snižované objemy papíru v době normalizace) a nakonec také silová (zatýkání a věznění novinářů).

To je vše známé a můžeme se bavit o tom, jestli i v dnešní české realitě nějaká taková omezení zaznamenáváme. Velmi pravděpodobně lze například zvýšení daní uvalených na denní tisk považovat za omezování svobody projevu ekonomickými nástroji – v zásadě podobný kolkovnému. Podobně je možné normativní požadavek pravdivosti jako podmínky existence média (skrytý pod legendou o dezinformacích jako bezpečnostní hrozbě) považovat za politické omezování svobody projevu.

Vzácněji se uvažuje a mluví o tom, že omezení svobody slova může mít i podobu morálního tlaku – vehementního, nesmiřitelného prosazování

vlastního pohledu na svět jako jediného správného. „Žijeme v době, ve které jako nikdy za celý můj život nebyla v západních zemích svoboda slova a publikování ohrožená tak jako teď,“ prohlásil nedávno spisovatel Salman Rushdie. Snažil se tím upozornit na spory o vyřazování titulů z amerických školních knihoven nebo na upravená vydání knih, v nichž jsou zpětně upravovány a přepisovány pasáže, jež by mohly urážet některé skupiny čtenářů (Roald Dahl, Agatha Christie či Ian Fleming). „Představa, že například James Bond by někdy mohl být politicky korektní, mi přijde skoro komická,“ poznamenal Rushdie a vyzval k aktivnímu odporu proti tomuto cenzurnímu snažení.

Morální tlak se nevyhnul ani českému prostředí. Nechme stranou snahy typu vylučování Ladova Kocoura Mikeše z kánonu dětské literatury či pohádkových večerníčků O loupežníku Rumcajsovi z televizního vysílání – takové snahy mají v podstatě jen epizodický charakter. Ale podívejme se na již výše zmíněný boj s dezinformacemi. Pod rouškou zajištění bezpečnosti státu se děje razantní snaha o kontrolu komunikačních toků v prostředí internetu. Ta má institucionální krytí i personální zajištění. A současně – a to je v této souvislosti podstatné – má povahu tlaku na šíření jen určitých sdělení: známý mechanismus „víš přece, co se dělá a co se nedělá“ je tu umně skryt za požadavek pravdivosti. Ve skutečnosti jde o roztáčení spirály autocenzury.

Asi by bylo laciné tyto snahy mávnutím ruky odsoudit či s otevřenou náručí přijmout. Máme-li prokázat nějaký přijatelný stupeň poučitelnosti, měli bychom se ptát, jestli morální (a politický) tlak na kontrolu a omezení veřejné komunikace nemá věcně přijatelné jádro. **Tradiční masová média byla zranitelná a ochranu potřebovala.** S nástupem internetové komunikace se možnosti svobody projevu rozšířily natolik, že máme právo se ptát: není čas se před takto širokou svobodou projevu chránit? A jak bude vypadat svoboda projevu po masivním nástupu umělé inteligence?

Svoboda projevu v éře digitálních platforem jako hlavních veřejných fór současnosti

Ing. Vlastimil Veselý, MBA, Ph.D., Společnost pro obranu svobody projevu, vysokoškolský pedagog

K tématu svobody projevu jsme už měli možnost několikrát mluvit na půdě Poslanecké sněmovny, dnes jsme poprvé zde v Senátu. Na počátku se musím pozastavit nad tím, že tomuto semináři byla odňata původně udělená záštita a že můžeme být vůbec rádi, že se tady může konat. Údajně pro nevyváženost přednášejících.

Velmi mě to překvapilo, protože naše kolegyně Sedláčková se zde v listopadu účastnila semináře na téma *hate speech*, kde všichni přednášející mluvili ve prospěch omezení svobody projevu pod záminkou gumového pojmu „šíření nenávisti“. Nepozvali ani jednoho speakera, který by se stavěl proti tomu na obranu svobody slova.

Toto kádrování speakerů se postupně ujalo na některých západních univerzitách. Jedná se o tzv. *deplatforming*, v rámci něhož se ruší přednášky ctihodných profesorů, konzervativních intelektuálů nebo třeba populárních spisovatelů, jako je autorka knih o Harry Potterovi – Joanne K. Rowlingová. Pro ty, kteří neznají důvod kampaně proti ní, tak je to kvůli jejím názorům, že osobám, které mohou rodit děti, se říká ženy, a že by s nimi ve sportovních soutěžích neměli soutěžit muži, kteří se v daný čas cítí jako ženy.

Tím se dostáváme k jádru mého vystoupení – k digitálním platformám (např. sociální sítě Facebook, Twitter, YouTube nebo vyhledávače typu Google), které nyní hrají roli hlavních veřejných fór součas-

nosti, kde se odehrávají klíčové veřejné debaty a také politické kampaně.

Za poslední léta jsou to už tisíce českých občanů, kteří jsou v naší zemi cenzurováni na digitálních platformách za naprosto legitimní názory – např. na počet pohlaví, důvody klimatických změn, opatření týkající se masové ilegální migrace nebo přicházející energetické chudoby. Ostatně o tom vypovídá i to kádrování přednášejících na tomto semináři.

Sympatie k prezidentu Klausovi, odmítání korespondenčního hlasování, které zvyšuje riziko podvodu ve volbách, kritika současného směřování Evropské unie nebo nezákonné blokace internetových domén. To vše jsou příklady naprosto legitimních názorů, které zastává, troufám si říct, významná část, ne-li většina české populace. Pokud mají posloužit k diskreditaci přednášejících na semináři, svědčí to o návratu kádrovacích praktik a snaze zužovat názorový koridor povolených názorů.

Co se v oblasti cenzury a svobody slova změnilo za poslední 3 roky ve světě

Digitální platformy získaly za poslední léta obrovskou ekonomickou moc, kterou přetavují v moc politickou. Sofistikovanými algoritmy mohou ovlivnit, komu např. připomenou jít k volbám a komu doporučí daný den sportovní nebo kulturní událost. Kterému politikovi jeho příspěvky potlačí, aby se nedostaly k cílovým skupinám, a kterému naopak dosah rozšíří. Jsou to soukromé firmy a naši oponenti nám často říkají, že si mohou dělat, co chtějí, že jim do toho stát nemá co mluvit.

To vše změnil skandál Twitter Files v USA, který někteří publicisté přirovnávají k aféře Watergate. Ano, tak zásadní vliv na důvěru Američanů v média a politiku tato kauza má. Elon Musk, nový vlastník platformy Twitter, nechal tři renomované novináře zveřejňovat interní komunikaci z oddělení, které mělo ve firmě na starosti mazání obsahu, blokaci profilů a tzv. *shadow banning* (skryté omezení dosahu publikovaných příspěvků). Jak zněl závěr? „Státní orgány a tajné služby ovlivňovaly rozhodnutí jedné sociální sítě, existoval tu jasný politický proud, který se snažil škodit konzervativním politikům i lidem konzervativního ražení a hlavně, část rozhodnutí byla přijímána naprosto bez pravidel.“

Právě takové cenzurní zásahy, avšak podle pravidel Evropské komise, má v EU vynuocovat **Digital Services Act** (DSA, Zákon o digitálních službách), který za nezájmu veřejnosti schválil v létě 2022 Evropský parlament. DSA bere členským státům pravomoci regulovat digitální platformy a ty vede k tomu, aby se zabývaly nejen nezákonným, ale i tzv. škodli-

vým obsahem (*harmful content*). DSA dává Evropské komisi pravomoc ukládat platformám pokuty až do výše 6 % celosvětového obratu, pokud zjistí, že nesplňují její požadavky.

Co se v oblasti svobody slova u nás změnilo za poslední tři roky

Zaměřením Společnosti pro obranu svobody projevu je obrana svobody slova před cenzurními zásahy digitálních platforem. Naším původním záměrem bylo především pomáhat státu při regulaci těchto globálních kvazi-monopolů diskriminujících české uživatele. Nepředpokládali jsme, že bude nutné se zabývat v ČR omezováním svobody slova ze strany státu.

Koncem února 2022 došlo na doporučení vlády a její bezpečnostní složky k blokaci více než 20 internetových domén a na Ministerstvu vnitra stále pokračuje příprava legislativy, která má blokaci posvětit. Akční plán proti dezinformacím z roku 2022 měl dokonce v plánu zavedení nového trestného činu *šíření tzv. dezinformací*. To by nás opravdu přivedlo do orwellovského světa, kde státní orgány určují, co je pravda. Aktuální verze návrhu „*Zákona o omezení šíření obsahu ohrožujícího národní bezpečnost online*“ definuje velmi vágně podmínky, za kterých má být možné zablokovat web, na kterém se nachází třeba jen jeden kontroverzní článek. V takové podobě by bylo snadné zákon zneužít k cenzuře prakticky čehokoli.

Případy propuštěného velvyslance, učitelky obviněné státem za výklad ve výuce, kariérní potrestání úspěšného olympionika, snaha o zbavení funkce děkana jedné z pražských fakult a obvinění více než 80 občanů jen za názory, které zastávají, vytvářejí ve společnosti atmosféru strachu z nástupu cenzury, kterou mají mnozí ještě v paměti z dob normalizace. Pro Českou republiku je ostudnou vizitkou, že si toho již všímají zahraniční média. Příkladem budiž nedávný článek v jednom z nejstarších světových týdeníků – v britském *The Spectator*.

Šíření nenávisti a dezinformací – dvě hlavní záminky pro cenzuru

Do budoucna je třeba počítat s tím, že snahy o omezování svobody slova se nejčastěji povedou pod záminkou dvou velmi vágně definovaných pojmů:

- nenávist (proti jiné rase, genderu, sexuální orientaci, brzy možná také věku a zdravotnímu stavu),
- dezinformacím, často jde o narativ, interpretaci, výklad, podle něhož probíhají snahy diskriminovat lidi s jiným názorem.

Nenávist – příklad z Velké Británie

Za posledních 6 let má policie jen v Anglii a Walesu evidováno asi 120 tisíc tzv. *non-crime hate incidents* (verbálních incidentů z nenávisti), které neporušují žádný zákon. Přesto jsou lidé kvůli nim policejně vyšetřováni a tyto incidenty zůstávají v jejich záznamech. Když bude některá organizace např. zvažovat tyto občany zaměstnat pro práci s dětmi, přijetí si možná po kontrole záznamů rozmyslí. Až nedávno se začalo nevládní organizaci *Free Speech Union* dařit – tlakem na vládní úřady – tuto praxi, která nemá žádnou oporu v britských zákonech, odbourávat. Chceme, aby se něco takového rozmohlo u nás? Na listopadovém semináři o postihování *hate speech* v Senátu (poslechněte si záznam) pro podobné směřování někteří plédovali.

Nenávist – příklad z Dánska

Jaký podíl z cenzurovaných příspěvků na sociálních sítích skutečně porušuje zákony demokratických evropských zemí? Podle analýzy dánských výzkumníků (týkaly se sítě Facebook a příspěvků od médií a politiků) to není v jejich zemi ani půl procenta, což zhruba odpovídá našemu sběru cenzurních zásahů, které nám poškození uživatelé posílají. Jinými slovy Facebook filtruje asi dvě stěkrát více uživatelského obsahu, než by podle platných zákonů musel.

Odůvodňovat cenzuru nebezpečím nových technologií tu bylo už dávno

Nářky dnešních bojovníků proti údajným dezinformacím jsou v principu stále stejné. Už v roce 1525 si Erasmus Rotterdamský stěžoval, že tiskaři „plní svět pamflety a knihami s odkazem na zlovolnost, pomlouvačnost, šílenost, bezbožnost, hloupost a podvratnost“.

Od té doby šel technologický vývoj dopředu. V roce 1858 New York Times psaly: „Pokud jde o vliv novin na mysl a morálku lidí, nelze rozumně pochybovat o tom, že telegraf způsobil obrovské škody. Veškeré telegrafické zpravodajství musí být totiž povrchní, náhlé, neotřelé a pro pravdu příliš rychlé.“

Svoboda projevu jako nejmenší společný jmenovatel společnosti

Nemusíme se všichni shodnout na způsobu řešení energetické krize. Můžeme mít rozdílné názory na migraci, klimatické změny nebo situaci na Ukrajině. Někdo může volit levici a jiný pravici, považovat se třeba za liberála, za socialistu nebo konzervativce. To vše je pro pluralitní demokracii přirozené a nemělo by nás to zneklidňovat.

Na jedné věci bychom se však shodnout měli – pokud chceme udržet svobodnou společnost. Na něčem, co lze nazvat nejmenším společným jmenovatelem – na svobodě projevu. Jen tak budeme moci zjišťovat různorodé názory ve společnosti, kriticky srovnávat argumenty pro odlišné postoje, vyhýbat se slepým uličkám a nacházet postupně ta lepší řešení.

Před třiatřiceti lety jsme se zbavili cenzury. Přestali jsme se bát vyjadřovat veřejně své názory. Nyní nám hrozí, že se to zase vrátí. Po třech desetiletích svobody opět sílí hlasy zapáchající starými pořádky, které chtějí umlčovat nepohodlné názory a vyhrožovat občanům za to, co si myslí. Opět se ti, kteří drží moc, snaží vzletnými slovy o potřebě „jednoty“ a boje s nenávisť a vnitřním nepřítelem zacpat nám ústa.

Nedovolme jim to. Jinak nám seberou tu nejcennější svobodu, bez níž nebudeme schopni problémy a jejich možná řešení vůbec pojmenovat. Alespoň na tomto se pokusme shodnout a držet pospolu napříč různými zájmy, které přirozeně máme. A pozor – znamená to také **zastávat se svobody projevu i pro ty, s nimiž v mnohém nemusíme souhlasit.**

Je cenzura projevem síly, nebo slabosti?

Michal Semín, publicista a vydavatel časopisu Te Deum

Na tomto semináři mám poslední slovo.

Mít poslední slovo má svůj rub a líc. Získáte tím sice příležitost komentovat předcházející příspěvky, ale k čemu vám to je, když vás po tom slovním maratónu ještě sotva někdo poslouchá? I kdybyste se nakonec rozhodli dát před mým zamyslením přednost čemukoli jinému, pochopím to. A budu se utěšovat tím, že alespoň jednoho posluchače tu budu mít bdělého – nebo tu snad pan senátor Golář nikoho nemá, kdo by zapracoval mé z kontextu vytržené výroky, které mne mají skandalizovat, do jím již zavedené složky?

Asi ho překvapím – a možná nejen jeho. Nejsem totiž stoupencem názoru, že právo na svobodu slova je absolutní. Jako učitel bych názor, že Brusel je hlavním městem České republiky, i když si to mnozí naši politici zřejmě myslí, nerespektoval a šířitele této zjevné dezinformace bych trestal pětkou. Tleskám maďarské vládě, že nedovoluje aktivistům z neziskovek přesvědčovat školní děti, že se narodily do špatného těla, a že by si proto měly změnit pohlaví. Minulému režimu, proti kterému jsem v druhé polovině 80. let aktivně vystupoval, a to i kvůli pronásledování názorové opozice, dodnes nevyčítám, že zakázala veřejný prodej pornografie. A nesvěřil bych stavbu mostu někomu, kdo trvá na tom, že pět krát pět je dvacet – pěkně bych ho při výběru stavitele diskriminoval. Rovněž nehájím názor, že je dovoleno v nabitém kině vykřiknout z legrace hoří a s pobavením sledovat, jak po sobě lidé šlapou. Říká se tomu *šíření poplašné zprávy* a je zcela v pořádku, že není tolerováno.

Ministru Rakušanovi, který stojí v čele vládních snah o zavádění cenzury a potírání údajně společensky nebezpečných názorů, však jde o něco jiného, než je ochrana životů či obrana důležitých pravd. Jde mu o zákaz svobodné výměny názorů, jimiž si pravdivé poznání o světě kolem nás teprve tvoříme.

Litý boj proti tzv. dezinformacím či snaha zavádět cenzuru se v posledních letech soustředily na dva okruhy témat – na vše, co souviselo s globálním pandemickým cvičením v letech 2020-2022, a na vše, co souvisí s invazí ruských vojsk na Ukrajinu.

Jak v případě covidu-19, konkrétně ve vztahu k účinnosti karantén, roušek či vakcín, tak v případě interpretace příčin a průběhu ruské válečné operace jsme si přeci mohli opakovaně potvrdit pravdivost dnes již zlidovělého rčení, že **rozdíl mezi dezinformací a skutečností jsou tak dva měsíce**. Kde berou ministři a jimi zmocnění úředníci či soudci jistotu o svých schopnostech jednou provždy autoritativně určit, který názor na danou věc je správný a který mylný? Opravdu je vždycky všechno na první pohled tak zřejmé, evidentní? Zastánci státního dohledu nad šířením názorů se hájí tvrzením, že omezení svobody projevu se má týkat jen těch ze společenského hlediska nejzávažnějších otázek.

Mám za to, že mezi takové otázky patří, není-li z hlediska životních konsekvencí to dokonce ta nejzávažnější, otázka Boží existence. Já ji považuji za jistou a racionálně prokazatelnou, přesto si dobře uvědomuji, že není zřejmá, že k ní nelze dospět přímočarou, triviální úvahou. Byl bych proto blázen, kdybych chtěl, aby stát přesvědčení o Boží existenci vyžadoval a její zpochybňování automaticky trestal, jakkoli jsem si jist, že stoprocentně teistická společnost by byla spravedlivější a mravnější. Proč? Odporovalo by to totiž jinému dobru, totiž že k závěru o tom, že Bůh existuje, je třeba dojít svobodně. K tomuto i jiným životně důležitým poznáním nelze dospět z vnějšího donucení či pasivním přijímáním cizích názorů, ale jedině trpělivým hledáním a nalézáním. Jde o přirozený projev lidského myšlení, a proto pokus o jeho úřední spoutání by byl útokem na samotnou lidskou přirozenost.

K posouzení otázky, zda Bůh existuje, či nikoli, nepotřebuji média, navzdory přesvědčení některých bohorovných novinářů. O to rozumnější je tedy požadavek umožnit svobodnou výměnu názorů či informací u témat, u nichž trpíme přirozenou absencí vlastní zkušenosti, kdy je nám obraz reality zprostředkováván někým jiným, kdy jsme odkázáni na myšlen-

kové produkty jiných lidí. Nemusí jít tudíž o nezpochybnitelná objektivní fakta, ale jen o výstupy, poznamenané hodnotovou orientací autora.

Hájím-li svobodu projevu, není to proto, že bych zastával dnes široce rozšířený názor, že k pravdivému poznání různých aspektů reality nelze dospět. Je tomu přesně naopak. Kdybych byl relativistou, musel bych rezignovat nejen na hodnotu poznání obecně, ale i na hodnotovou preferenci svobody před nesvobodou. Svobodu projevu tedy mohu smysluplně hájit pouze za předpokladu, že mezi pravdou a omylem existuje objektivní rozdíl.

Ještě si krátce vysvětleme jeden paradox. Dnešní cenzoři se zpravidla rekrutují z řad progresivistů, tedy lidí zastávajících názor, přinejmenším implicitně, že se lidská přirozenost, tak jako vše, v dějinách mění – odtud ta expanze nových lidských práv. Progresivisté jdou v požadavcích na regulaci veřejných projevů daleko za hranice tematicky vymezené covidem či Ruskem – týká se diskusí o dopadech masové migrace, o změnách klimatu či o údajných právech tzv. sexuálních menšin. Požadují po nás, abychom mysleli korektně, a po státním aparátu požadují represí závadných, tedy nekorektních názorů.

Rozdíl mezi korektností a nekorektností, tedy správností a nesprávností (jakkoli v logice progresivismu se korektnost chápe nikoli jako pravdivost, ale jako přijatelnost, tedy myšlenkový soulad s dogmaticky předpokládanou, a tedy i nekritizovatelnou ideologií), je však možno uzнат jen tehdy, pokud to, co je o člověku a jeho právech pravdivé, platí nadčasově. Taková představa je ovšem v přímém protikladu k základnímu dogmatu progresivismu, kterým je dobová podmíněnost, tedy vývoj člověka v tom, čím je, v čase.

Progresivistům nejde o hledání pravdy, nejde jim však ani o svobodu. Té si cení jen potud, pokud dláždí cestu jejich ideologické expanzi.

Odpověď na otázku v názvu mého příspěvku – je cenzura projevem síly, nebo slabosti? – zní tedy takto: Cenzurní apetit lidí, stojících za vypínáním webů, vnitřáckým KRITem či návrhem zákona proti dezinformacím je sice výrazem síly, ale jen té hrubé, nikoli morální. V morální a argumentační rovině není projevem síly, ale slabosti. Pokud nejsou názory přesvědčivé vlastní silou, žádný státní štempl na tom nic nezmění.

Což platí i obráceně.

Nejzajímavější myšlenky z diskuse

Lumír Aschenbrenner (senátor): Už to, že bylo třeba svolat takový seminář, o něčem svědčí. V poslední době jsem si upravil definici kvality demokracie. Pro mě je demokracie taková, jak se menšina chová k většině.

Milan Kajínek (EpochTimes): Před začátkem semináře jsme si tady s kýmsi říkali, že lidé jsou stále více naštvaní a bylo by dobré, kdyby byli naštvaní proti té správné straně, tedy proti tomu, kdo to zavinil. Jenomže to je těžké. Vzpomínám si na jedno téma, které jsme kdysi pokrývali. Dnes víme, že naše zpravodajství bylo přesné, přestože nám tehdy vyčítali, že zveřejňujeme dezinformace. Naopak New York Times zveřejnil vykonstruované reportáže, za které dostal Pulitzerovu cenu. Tak se ptám, zda nyní bude tu cenu vracet.

Na počátku roku 2020 jsme zveřejnili, že s velkou pravděpodobností virus byl umělý a unikl z laboratoře ve Wu-chanu. Tehdy jsme byli dezinformátoři a antivaxeři, ale dnes se o tom mluví jako o faktu. Naopak renomované domy byly vyzdvihovány. Dnes je problematické hněvem ničit zdroj zla, protože zlo není jasné. A média jsou pro toto úsilí klíčová.

Milena Kozumplíková: Green Deal musíme brát za danost, říká se, podobně jako české přísloví říká, že si musíme zvyknout i na šibenici. Jsem moc ráda (jako zakládající člen ODS), že je tady množství lidí větší než malé, které si na tu šibenici zvyknout nechtějí.

Martina Kociánová (Radio Svobodné universum): Obávám se, že premiér Fiala neopustil myšlenku stíhání dezinformací, že se jen přesunula do hlubin jednotlivých ministerstev. Víme přece o zprávě KRIT, která varuje, že budou existovat jedinci, kteří nebudou souhlasit s oficiálně šířenými pravdami, a pak je třeba tyto jedince najít, identifikovat a pošpinit. Než takový člověk promluví, musí být dehonestován.

Je třeba připravovat mladé na variabilitu myšlení. Vzpomínám si však na to, že se v 90. letech tvrdilo, že ti staří budou muset vymřít a že teprve ti mladí, kteří nepoznali totalitu, budou ti svobodní. Trochu se obávám, že tato víra nedojde naplnění. Vzpomínám si, že když jsem učila, nabídlá jsem studentům tento úkol: jedna skupina měla argumentovat ve prospěch multikulturalismu a druhá skupina proti multikulturalismu. Ale studenti tento úkol odmítli. Tvrdili, že si ani nebudou představovat, že by byli proti multikulturalismu.

A ještě perlička na závěr: na Wikipedii mi někdo změnil mé heslo a uvedl, že se dostatečně kategoricky nevyhraňuji vůči Putinovu Rusku. V 70. letech stačilo souhlasit se vstupem vojsk k tomu, abyste prošli prověrkami. Dnes by to nestačilo – museli byste souhlasit kategoricky.

Ivo Polák (technik): Jsem elektronik a v technických vědách nebyla indoktrinace nikdy tak šílená, jak tomu je v sociálních vědách. Zdá se mi však v diskusi se studenty zvláštní jejich nechuť k diskusi. Podle mě žijeme v postfaktické době, v níž diskutující nechtějí diskutovat, nezajímají je argumenty, neboť oni mají ideologii. To je podobné jako v socialismu a naše zkušenost z té doby je nenahraditelná. Všichni známe současné energetické průšvihy, jako třeba EURO 7, a mně se zdá, že většina odborníků a expertů z oboru je přesvědčena o nemožnosti takového fungování společnosti, že není možné stavět na přáních a ideologiích. A přesto se prosazuje idealistický přístup, který je považován za jediný pravdivý a správný.

Martin Pangrác: Moje maminka s hrdostí volí Andreje Babiše, dcera je vegetariánka a feministka a podporovatelka paní Pekarové. Pravidelně se pohádáme a diskutujeme, ale máme se rádi a víme, že spolu musíme vyjít. S radostí jsem zjistil, že i Otevřená společnost se připojila k žalobě proti vypnutí webů. A vidím jako dobré, že sice s nimi v mnohém nesouhlasím, ale v tomto je podporuji. Proto se neuzavírejme a nenálepkujme, ale poslouchejme se, diskutujme, naslouchejme a nemysleme si, že jen my máme pravdu.

Jiří Kobza (poslanec): Moje původní povolání je geologie, proto všechny diskuse kolem Green Dealu vnímám velmi citlivě. Mantra o oteplování je postavena na oteplování planety, ale přitom k dnešnímu dni je vědecky dokázáno 56 dob ledových, to znamená, že planeta se 56x ochladila a zase ohřála. A to vše, co se tady děje, je ideologie, na jejímž konci je deindustrializace a decivilizace Evropy. Tento seminář navazuje přesně na to,

co ohrožuje budoucnost našich dětí. A já doufám, že se mu dostane odpovídající publicity. Možná je třeba, abychom se vrátili ke kořenům, protože cesta progresivismu nikam nevede.

Jan Jiráček (mediální expert): Svoboda projevu je bezpodmínečná, byť ve výjimečných případech omezená. Je ale bez podmínek. Nelze říkat, že máte svobodu slova, ale jen za podmínky, že... Máte právo říkat svůj názor i bez argumentů, ale musíte si uvědomit, že názor nepodložený argumenty je názorem slabším. Kritické myšlení je podmínkou pro diskusi. Je třeba umět popsat, proč si co myslím, co je za tím, co přitom prožívám. A argumenty, které pro podporu svých tvrzení uvedu, můj názor posílí.

Jan Šinágl (aktivista): Patříme k nejméně mediálně vzdělaným zemím EU, neznáme řeči, jsme zbaveni elity, oslovují se pudy a emoce, které vypínají zdravý rozum. Pravda je vždy nutně relativní, daná inteligencí, chytrostí či hloupostí, jak jsme byli vychováni, co známe. Svoboda slova musí být absolutní, nelze ji omezovat. Ale její využívání a zneužívání je dáno tím, v jakém stupni se společnost nachází. Čím je společnost vyspělejší, tím lépe si vede s dezinformacemi. A vše začíná u výchovy a u osobního příkladu.

Michal Semín (publicista): Hlavní silový resort budoucnosti je školství. My se o ně musíme poprat. Pokud přenecháme školství progresivistům, tak o budoucí generaci přijdeme.

Roman Říha: Dezinformace je cílená politická lež nebo polopravda. Svoboda slova je kontinuální proces a tím, že se objevují nová témata, musí na to svoboda slova reagovat. Kde jsou limity, co se může a co se nesmí říkat, to je třeba upravovat zákonem. Například v Covidu jsem se soudil s Evropskou unií kvůli covidovým certifikátům. V té době byly roušky kontroverzním tématem. Ve vrcholné síle pandemie jsme jako stát potřebovali, aby se šíření epidemie zpomalilo. Proto pokud v té době někdo tvrdil, že roušky zpomalují šíření pandemie, je taková informace nebezpečná a na úrovni šíření poplašené zprávy. Musíme proto brát v úvahu celý kontext.

Propříště by se mi víc líbilo, kdybychom diskutovali o aplikovatelných závěrech, tedy o tom, jak upravit zákony nebo co s těmi omezeními máme dělat a jaká řešení přijmout.

Daniel Vávra (herní vývojář): Nemyslím, že by bylo třeba něco dělat, protože většině lidí vyhovoval předcházející stav se svobodou slova a bez legislativní úpravy. Podle mě by bylo nejlepší nedělat nic, neprovádět žádné zásahy a zejména neupravovat Ústavu. Velmi těžko se bojuje se změnou, která je změnou k horšímu. Jde o střet ideologií a myšlenek a je třeba argumentovat tím, že nová ideologie je horší než ta stará. Nejspíš není pravděpodobný vznik hnutí, které by říkalo: Pojďme bojovat za to, co tu bylo. Ale to by bylo ideální.

Zdeněk Koudelka (právník): Dnešní legislativní stav je vyhovující. V ústavě je řečeno, že svoboda slova je zaručena a cenzura se nepřipouští. Možná by stálo za to uvažovat o odpovědnosti. Kdyby odpovědné osoby (například členové Vojenského zpravodajství) byly osobně odpovědné a pojmenovatelné, to by mělo obrovský preventivní význam. Vysoce postavené osoby by měly mít obrovskou vnitřní zábranu zneužít moci. Mně chybí důsledné zveřejnění výsledků a osobní odpovědnost spojená s funkcí a mocí. Pro mě jako pro právníka je to lehčí, protože já pak jsem schopen kritizovat (a žalovat) protiprávní rozhodnutí.

Řeknu vám příklad: Nejvyšší správní soud teprve nyní rozhodl o protiprávnosti rozpuštění shromáždění proti covidovým opatřením. Soud řekl, že povinnost nosit roušky nebylo v zákoně, proto popírání roušek a jejich účinnosti nebylo a není nic protizákonného, lze to tedy říkat nahlas. Škodu zaplatilo Ministerstvo vnitra, ovšem osobně konkrétně odpovědným možná měl být úředník, který rozhodl o protiprávním rozpuštění shromáždění.

Ondřej Dostál (právník): Jediný způsob, jakým je možno změnit současný stav, jsou volby. I když mohu mluvit k právníkům a jsem taky právník, mám jedinou radu (vedle toho, že spolu musíme všichni mluvit): Nelíbí se vám současný stav? Kandidujte ve volbách a změňte to.

Dodatečně zaslané příspěvky

Následující příspěvky v průběhu zmíněného semináře nezazněly. Živá diskuse však oslovila další osobnosti a vyprovokovala je ke zpracování svých pohledů na svobodu projevu.

Nač je vlastně ta svoboda slova?

Benjamin Kuras, publicista a spisovatel

„Musíme chránit za každou cenu svobodu slova... na druhé straně lidé mají právo na to, aby informace byly korigovány,“ pravil český premiér.

Češi se tak mohou pyšnit premiérem, jehož mistrovské žongléřství orwellovským double-speakem dosáhlo michelangelovské a mozartovské úrovně v uměleckém žánru oblbování občanů. Jeho následující ujištění, že „se soustředíme hlavně na pozitivní vyvracení dezinformací“ následované pohrůzkou „nástroji pro legální postih těch, kteří je šíří“ je už nezastrženým oznámením, že nová plíživá totalita, která už pár desetiletí rozleptává Západ, se konečně doplížila k nám.

Jedinou útěchou nám může být, že v ní nejsme sami – najdeme v ní spoustu dobrých přátel, od Brazílie, přes USA a Velkou Británii po Austrálii. Informace se korigují a dezinformace pozitivně vyvracejí, kam oko dohlédne a ucho doslechne. A už se na náš příchod do totalitního klubu těší všichni ostatní odedávni totalitáři, od Číny přes Rusko po islám. Celosvětovým jednotícím tmelem nám bude několik etablovaných světových or-

ganizací, včetně třeba zdravotnické WHO. Ta v květnu 2023 oznámila, že zavádí „naslouchací dozírací systémy na identifikaci misinformací“.

Říká tomu „*Preparedness and Resilience for Emerging Threats*“ (PRET), česky nejspíš „*přípravenost a odolnost vůči vznikajícím hrozbám*“. Cílem je „vést země pandemickým plánováním a začleňovat nejnovější nástroje a přístupy pro společné učení a kolektivní akce zavedené za pandemie COVID-19“. Identifikuje misinformace jako „ohrožení zdraví“ a křtí je odborně lékařsky „infodemie“. Ta prý může „přímo ohrozit zdraví, znemožňovat implementaci protiopatření na ochranu veřejného zdraví a podkopat důvěru a sociální soudržnost“.

Proto tedy „zavede zařízení společenského naslouchacího dozoru na identifikaci misinformací“. K tomu rozvíjí „nové nástroje a přístupy s použitím nových technologií, jako je umělá inteligence, na odposlouchávání sociálních médií“ prostřednictvím vlastní platformy EARS. Též plánuje „rozvíjet a zavádět strategie pro komunikaci a změny chování založené na infodemických poznatcích“, a s těmi pak „implementovat zvládání infodemie v různých sektorech“. Takže nejen poznatky, ale i nástroje k naší převýchově.

Tak se světové zdravotnictví mění v politický nástroj, před nímž nebude kam se schovat a jehož „poznatky“ budou jistě k užitku i jiným agenturám bažícím po naší převýchově. Podobné triky zavádějí ve svých rajónech i jiné agentury, jako třeba UNESCO na dozor a převýchovu kulturní.

Český premiér rajtuje na hodně silném spřežení. Probouzející se spolky na obranu svobody slova čelí zatraceně velké přesile. K povzbuzení naděje a posílení odolnosti mají jen ten známý slogan Edmunda Burkeho: „Zlu k vítězství stačí, když slušní lidé nedělají nic.“ A možná ještě vědomí, že v totalitě už nechtějí žít a nic než obrana jim nezbývá.

Pak by jim prospělo neplýtvat energií na klišé sloganech jako „svoboda slova je absolutní a nedělitelná“. To je dezinformace jak Brno, snadno vyvratitelná historicky a civilizačně. Absolutní a nedělitelná nebyla nikdy, ani v těch dobách nejcivilizovanějších. Sokrates byl odsouzen k smrti v rozkvětu řecké demokracie, Giordano Bruno na vrcholu italské renesance. Svoboda slova nebyla nikdy samozřejmostí, musela se vždycky a pokaždé znovu vybojovávat a ten boj se častěji prohrával, než vyhrával. I v těch vítězných dobách byla vždy neúplná. **Vždy existovala nějaká tabu, která zůstávala nevyslovitelná, nestoudná, nebo naopak posvátná.**

V civilizované společnosti se prostě o některých věcech nemluví. Problém nastane, když různé společnosti nebo skupiny uvnitř společností mají tabu různá a odlišná, někdy dokonce vzájemně urážlivá. A když cítí

nutnost se bránit. Pak míra civilizovanosti závisí na volbě mezi obranou kreativní a obranou destruktivní. Ta kreativní stojí na požitku z rozmanitosti, touhy po poznávání nového a třibení intelektu argumentací. Ta destruktivní vychází z mentální lenosti a z ní pramenícího sebeklamu vševědění.

Svoboda slova tak dostává jeden konkrétní účel: vytvářet prostředí pro neškrčenou kreativitu. Svoboda, která není splácena tvořením, je nezasloužená. Svoboda ničit není svoboda. Umlčování rozmanitosti je ničení tvořivosti.

Obránci svobody slova se většinou rádi hlásí k tradici biblické alias judeo-křesťanské alias křesťanské. Ta má od svých samotných začátků dva druhy omezení svobody slova obsažené v Mojžíšově Desateru.

Jedním omezením je Prikázání Osmé v křesťanské verzi (Deváté v Mojžíšově originále v Deuteronomiu), často vykládané jako zákaz jakékoli lži (alias „desinformace“), ale znamenající zcela konkrétně, doslova a pouze zákaz „**křivého svědectví proti bližnímu**“. Ten „bližní“, v originále znamenající též „soused“, je každý náš spoluobčan nebo spojenec. Křivým svědectvím proti němu je i každé vyslovené, ale fakty nepodložené nařčení z jakéhokoli údajného prohřešení, hanlivé pojmenování nebo přirovnání poškozující jeho pověst nebo ohrožující jeho bezpečnost nebo živobytí.

Druhým omezením je Prikázání Druhé (v Mojžíšově originále Třetí), často vykládané jako **zákaz vyslovování božího jména „nadarmo“**, ale znamenající přesněji zneužívání Božího jména „nazmar“. Tím slovem v originále je „šave“, ze stejného kořene jako „šoa“, znamenajícího destrukci (zmar), a též užívaného jako synonymum pro holocaust. Převedeno do dnešního slovníku sekulárního to znamená i destrukci svobody v zájmu něčeho vyššího, většího dobra, ideje, ideologie, státu, planety.

Na ostatní témata zákazy neplatí a všechna zůstávají předmětem lidských dohod, svobodně a beztrestně argumentovaných. Ale právě porušením těchto dvou posvátných zákazů dnešní mocenské struktury na svobodu útočí, stejně okázale a nestydatě jako jiné známější mocenské struktury před nimi. O stejný výsledek – potlačení lidské tvořivosti – taky usilují. Nás tedy může posílit vědomí, že když jim v tom bráníme, činíme to s Božím požehnáním – ať už v Něho věříme, nebo ne.

Ale jak už to tak u těch Božích požehnání bývá, co je bohulibé, obvykle bývá málokdy snadné a bezbolestné.

Publikováno s laskavým svolením webu Radio Universum.

Svoboda podle Jourové?

Děkuji, nechci

Ladislav Jekl, publicista a člen Rady pro rozhlasové a televizní vysílání

Akt lze vylepšit tím, že se z něj udělá pietní akt. Demokracii zdokonalíme tím, že z ní uděláme socialistickou demokracii. A svobodu slova posílíme tím, že ji zregulujeme Zákonem EU o svobodě médií. Opravdu?

Je až legrační, jak se nám tohle myšlení vrací vždy v úplně stejné podobě. Pečovatelé o naše dobro nikdy nic nového nevymyslí a nikdy nic starého nezapomenou. Co se osvědčilo v jiných řízených společnostech, musí se přece osvědčit i nyní.

Myslí si to například někdejší Češka a nyní eurokomisařka pro „hodnoty a transparentnost“ Věra Jourová. Nedávno si třeba postěžovala, že Twitter snižuje počet zaměstnanců a málo cenzuruje. Dopustila se přitom zajímavého přirovnání, které slýcháme od ochránců před ošklivými slovy docela často: „Situaci lze srovnat s jízdou po dálnici. Jezdíte po ní, a když překročíte rychlost, můžete jednoho dne přijít o řidičský průkaz,“ zahrozila například Elonu Muskovi.

No, každý absolvent práv (jako snad je paní komisařka), ale dokonce každý, kdo si jen zalistoval naší ústavou a její součástí – Listinou práv a svobod –, musí vědět, že toto přirovnání je úplně nesmyslné.

V naší ústavě není nikde uvedeno, že svoboda pohybu autem je zaručena. Provoz na komunikacích je naopak velmi přesně předběžně reglementován zákony a vyhláškami. Zato se v naší Listině práv a svobod v článku 17 výslovně praví, že „Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny“ (odst. 1), že „Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož

i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu“ (odst. 2) a že „Cenzura je nepřijatelná“ (odst. 3). Současně ale platí, že každý je zodpovědný za újmu, kterou spáchá na druhém, a to i slovem. Od toho máme ustanovení v tiskovém zákoně (institut tiskové opravy a omluvy), v občanském právu (institut peněžní i nepeňěžní satisfakce) i v trestním právu (trestný čin pomluvy). Nikdo tedy nesmí předběžně omezovat svobodu slova, může pouze někoho činit odpovědným až za prokázanou újmu, kterou by dotyčný svým slovem způsobil nějaké osobě či subjektu.

Pokud by platila analogie se silniční dopravou, nesměly by existovat žádné dopravní předpisy, nikdo by nesměl nikoho preventivně omezovat, jak má jezdit a jaká pravidla má při jízdě dodržovat. Pouze by byl každý činěn zodpovědným za škodu na majetku či zdraví až poté, co by svou jízdou takovou škodu způsobil. Chápe někdejší česká právnička ten rozdíl?

Nechápání paní Jourové jde ale ještě dál. Vysvětlovala novinářům, že chystaný zákon EU „O svobodě médií“ prý svobodu jen posílí, i když se to podle ní „alarmistům“ mezi vydavateli nedaří vysvětlit. Vydavatelé podle Jourové nechtějí chápat, že by se na ně měla vztahovat chystaná euroregulace.

No, nechápání tu lze shledat spíše na její straně. Zákonem, a už vůbec ne nějakou euroregulací nelze svobodu slova posilovat. Prostě proto, že nic takového žádný zákon neumí a naše ústava to ani neumožňuje. Podle ústavy (odst. 4 již zmíněného článku 17 Listiny práv a svobod) lze svobodu slova zákonem pouze omezit: „Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti“. Zákonodárce by tedy navíc musel prokázat, že omezení svobody slova je nezbytné v duchu tohoto odstavce, jinak by takový zákon musel být shledán protiústavním.

Je dobře, že v obrazárnách místo aktů nepředvádějí pietní akty. Je dobře, když panuje demokracie a ne socialistická demokracie. Je dobře, že svoboda slova je chráněna ústavou a že místo ní není dosud zavedena „posílená“ svoboda podle receptu kuchařky Jourové. I když se nám podobný pokrm leckteří ochránci našeho dobra snaží servírovat stále častěji.

Tuto glosu jsem nedávno publikoval na blogu iDnes, podobně jako své další úvahy o útocích na svobodu projevu. Jednu z nich následně kdosi

sdílel na svém Twitteru. Měla veliký počet shlédnutí, ale minimum lajků. Tak si člověk, který glosu zveřejnil, nad tím neobvyklým nepoměrem veřejně povzdechl. Dostal záplavu soukromých emailů a dalších zpráv, že článek je sice super, ale že veřejným přihlášením se k Institutu Václava Klause a k Jaklovi si dnes koledujete o ztrátu zaměstnání nebo o jinou šikanu.

Ano, sem jsme to dopracovali. Podařilo se vytvořit atmosféru ostrakizace a cejchování, ve které si kdekdo řekne, že si bude myslet své, ale kůži nést na trh mu nestojí za to.

Ještě více než institucionálními nástroji a přímou perzekucí je svoboda slova ničena právě všudypřítomným společenským nátlakem na ty, kdo by chtěli vybočit z řady. Dotyční si pak spočítají, že svobodně se vyjadřovat má v takové atmosféře rostoucí nálady, které čím dál víc lidí už není ochotno nést.

Kde vidím základní problém, aneb proč svobodu projevu ztrácíme

Jordanka Jirásková, bloggerka

Kde vidím základní problém, aneb proč svobodu projevu ztrácíme:

Propaganda

Lidé, kteří beztrestně lžou, nepravdivě nálepkují a osočují nevinné lidi z šíření dezinformací, jsou sami dezinformátory a manipulátory, a mnohokrát usvědčenými. Tyto osoby, zejména web Manipulátoři.cz, berou vládní organizace a nadnárodní společnosti, jako je například Facebook, za relevantní zdroj informací.

Nevyváženost a indoktrinace

Na semináři zazněla věta, že „škola je posledním neovlivněným prostorem a pokladnicí ideálů“.

Měla by být, ale není. A tam by se mělo začít za svobodu slova bojovat, škola je na prvním místě a objektivita a nestrannost vyučujících je už dost na hraně, možná i za hranou. Všichni jsme viděli humbuk před prezidentskými volbami: „Ty volíš Babiše?“ – po kladné odpovědi přišel minimálně úšklebek. Zaznívaly také nenápadné projevy vyučujících jako „Doufám, že všichni volíte Pavla,“ nebo „Nikdo snad nevolí Babiše.“ Samozřejmě, že děti už se pak nepřiznaly.

Dalším takovým úkazem jsou levicové nebo prounijní, provládní a česko-televizní masírky na školách. Na Gymnáziu Na Zatlance měl například před několika lety Václav Moravec přednášku o fungování České televize.

Selhání nejen na tomto pražském gymnáziu je samozřejmě více, jen je nemonitoruji všechny.

A nemusím chodit daleko pro debatu s názvem *Ženy v politice*, jejímiž hlavními aktérkami byly Adéla Šípová, Markéta Pekarová a Jana Černochová. Tato akce se konala před týdnem v Základní škole v Roztokách u Prahy.

Škola se sice od akce distancovala s tím, že jen poskytla prostory, otázkou ale zůstává, co by se stalo, kdyby si pro stejné účely chtěl pronajmout prostory Jindřich Rajchl, Tomio Okamura nebo Andrej Babiš.

Rozjetý vlak s nekorigovanou nenávistí, legitimizovaný vládními organizacemi

Moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého (i v textové nebo virtuální formě) – s tím nelze nesouhlasit. Ale těžko se dohledává virtuální narušitel vašeho osobního prostoru, když vás dehonestuje, uráží a ohrožuje pod falešným jménem a fotkou, celkově pod falešnou identitou. Proto si vážím každého, kdo veřejně vystupuje pod vlastním jménem, a navíc ještě proti mainstreamu.

Největší bahenní platformou je sociální síť Twitter. Současný stav společnosti koresponduje s touto fekální platformou, na které mají oficiální účty vládní organizace, ministři a prezidenti.

Slovo nakonec

Daniela Kovářová

O samozřejmostech se nemluví. Není to potřebné. A už vůbec se o samozřejmostech nepíše vážné komentáře, nevznikají různé iniciativy, nepořádají se konference a semináře.

O svobodě slova se ale začíná mluvit. Ze svobody projevu se stává jedno z nejfrekventovanějších témat veřejné debaty.

Proč? Protože svoboda slova přestala být samozřejmá, protože na svobodu slova se začíná útočit. A i dnes, úplně stejně jako ve všech dobách, kdy byla svoboda projevu lidem upírána, se vytahuje tisíckrát oběhovaný argument, že škodlivá slova mohou být nebezpečná úsilí státní moci o dobrou věc.

Na semináři jsme se sešli my, kteří ohrožení svobody slova cítíme a bereme ho vážně. Věřím, že naše setkání a příspěvky, které v diskusi zazněly, pomohou veřejnou debatu posunout o kousek dál a že jsme se navzájem posílili argumenty, jak a proč hájit hodnotu z nejcennějších: svobodu slova.

Anglický filozof žijící v 19. století John Stuart Mill ve svém zamyšlení *O svobodě* říká: „Názory lidí na to, co je chvályhodné nebo viditelné, jsou tedy ovlivněny všemi rozmanitými příčinami, které ovlivňují jejich přání, pokud jde o chování druhých, a které jsou stejně četné jako ty, které určují jejich přání v jakémkoli jiném předmětu. Někdy jejich rozum – jindy jejich předsudky nebo pověry: často jejich sociální náklonnost, nezřídká antisociální, jejich závist nebo žárlivost, jejich arogance nebo pohrdání, ale nejčastěji jejich touhy nebo obavy o sebe samé – jejich legitimní nebo nelegitimní vlastní zájmy.“

John Stuart Mill nakonec dochází k závěru, že možnost vést svobod-

nou diskuzi bez cenzury je pro nás prospěšná ve všech možných případech – tedy v případě, že máme pravdu, že se pleteme i že je pravda někde mezi. Tento rozbor jednotlivých případů je dnes občas označován jako tzv. Millův trojzubec.

Novinář Miloš Čermák dne 15. srpna 2022 v souvislosti s fatvou na Salmana Rushdieho za Satanské verše přemýšlel, jestli on, Salman Rushdie, to se svobodou slova náhodou nepřehnal. Jestli si o tu reakci nekoledoval tím, že urazil Korán. „Nepochybně je pravda, že západní civilizace má v roce 2022 prostor takzvaně přijatelných názorů mnohem užší než před padesáti, ale i čtyřiceti nebo třiceti lety. Dnes mnohem více a úzkostlivě dbáme na to, abychom se nedotkli citů jiných lidí. Zejména těch, kteří v minulosti čelili neférovému zacházení.“

Ale nelze takové zákazy psát do zákona. A my, legislativci, veřejně činné osoby, elity musíme bojovat za svobodu slova, ne ji sami omezovat.

Shodli jsme se, že je dnes svoboda slova v ohrožení. Panelisté a diskutující potvrdili mé úvodní teze. Tímto seminářem naše diskuse nekončí. Právě naopak. Chystáme další akce a aktivity. Sborník příspěvků je prvním krokem.

O dalších krocích budou zájemci informováni.

A co vy, posluchači, čtenáři, přítomní na semináři? Šiřte dál, o čem jsme si povídali, co jste si v tomto sborníku přečetli. Podejte zprávu vnějším světu.

Boj za svobodu slova je bojem za svobodu.

Exkluzivní reprezentativní průzkum o svobodě slova

Přetiskujeme s laskavým souhlasem zadavatele – Společnosti pro obranu svobody projevu

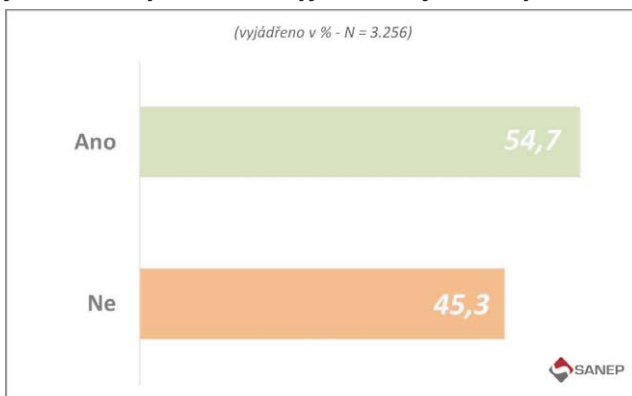
Posláním Společnosti pro obranu svobody projevu je podpora svobody slova jako základní podmínky pluralitní demokracie a obrana proti novým formám cenzury na digitálních platformách, které se stávají hlavními veřejnými fóry občanské diskuse. Rostoucí tlak na omezování svobody slova a pokusy o zavádění cenzury, a to jak ze strany digitálních platforem, tak i Evropské unie a české vlády, vyvolávají oprávněně u veřejnosti stále více nezodpovězených otázek. Bojí se Češi otevřeně vyjadřovat své názory? Mají pocit, že se do jejich životů vrací cenzura? O čem se lidé dnes bojí mluvit? A je potřeba zavádět novou legislativu a bojovat s dezinformacemi?

Reprezentativní průzkum prováděla agentura SANEP. Sběr dat probíhal v období 13.–26. února 2023 a zúčastnilo se jej 3 256 dotázaných. Byla použita metodika internetového CAWI on/off-line průzkumu prostřednictvím unikátního internetového respondentního panelu společnosti SANEP o velikosti více než 220 tisíc respondentů v rámci České republiky. Reprezentativní vzorek byl vybrán metodou kvótního výběru a odpovídá sociodemografickému rozložení obyvatel České republiky ve věku 18+ let dle Českého statistického úřadu. Kontrola vzorku byla provedena triangulační datovou metodou. Statistická odchylka činí +/- 1,5 %.

Z reprezentativního průzkumu mimo jiné vyplynulo, že se již více než polovina českých občanů bojí otevřeně vyjádřit své názory. Téměř 61 % dotázaných považuje v případě šíření nepravdivých informací za nejvíce nebezpečnou provládní propagandu bagatelizující energetickou a ekono-

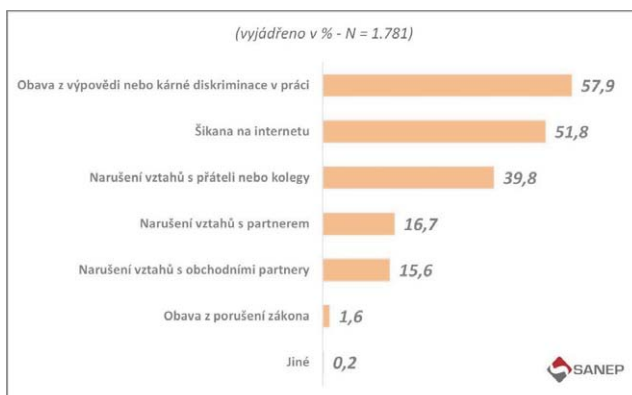
mickou krizi. Skoro dvě třetiny respondentů si myslí, že s dezinformacemi, jakožto s přirozeným jevem doprovázejícím demokracii, není třeba bojovat novou legislativou, ale spíše diskusí a vzděláváním. Nejvíce se lidé bojí otevřeně vyjadřovat k migraci, onemocnění Covid-19 a otázkám týkajícím se pohlaví a manželství.

1. Bojíte se někdy otevřeně vyjádřit svoje názory?

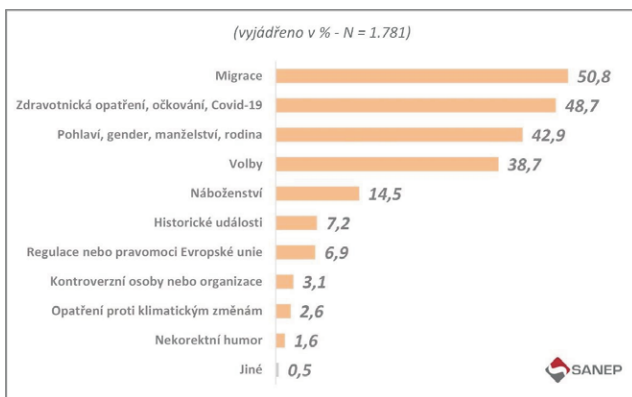
Více než polovina českých občanů se bojí otevřeně vyjádřit své názory.

2. Z jakého důvodu se bojíte vyjadřovat?

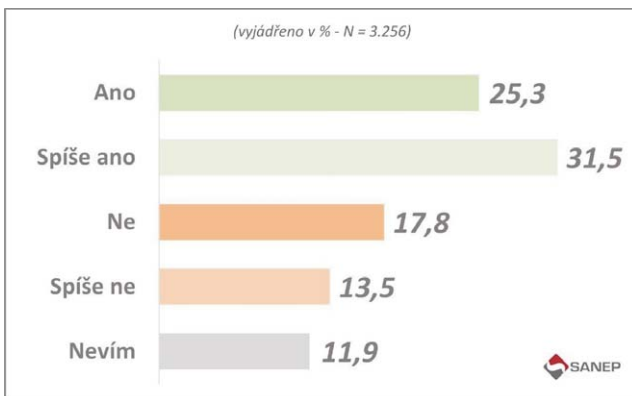
Mezi nejčastější důvody patří obava z výpovědi či diskriminace v práci, šikana na internetu (v obou případech většina respondentů) a narušení vztahů s přáteli a kolegy (dvě pětiny respondentů).

3. O kterých tématech se vy nebo lidé kolem vás nejčastěji bojí veřejně vyjadřovat?

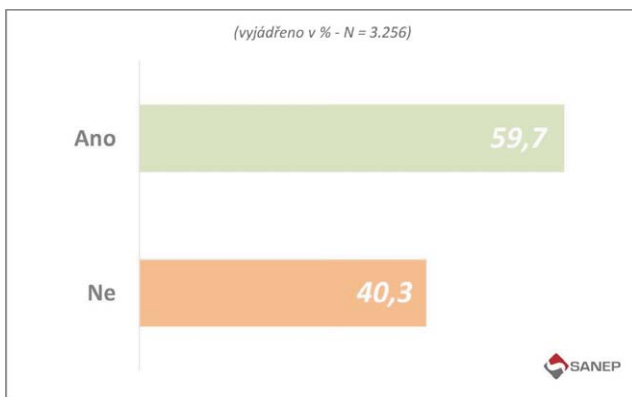
Lidé se bojí nejčastěji vyjadřovat k migraci a covidovým otázkám. Znepokojující je i častá obava otevřeně vyjádřit svůj názor na manželství, rodinu či pohlaví a na volební výsledky.

4. Máte pocit, že se do našich životů vrací cenzura a omezování svobody projevu?

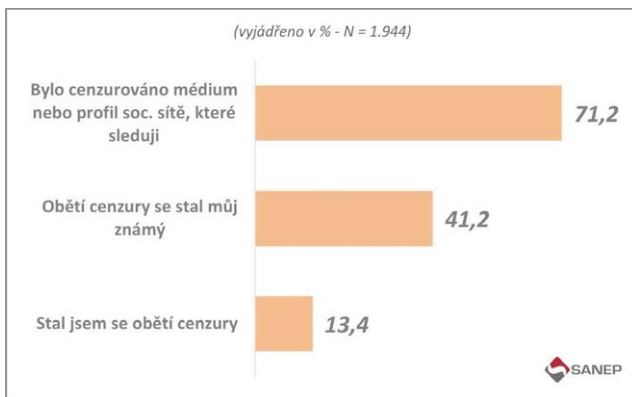
Většina Čechů má pocit, že se do našich životů vrací cenzura. Jednoznačné ne uvedlo pouhých 17,8 % respondentů.

5. Stali jste se obětí cenzury, znáte někoho takového ve svém okolí nebo jste se setkali s cenzurou některého zdroje informací? (např. mazání příspěvků, blokace vámi sledovaných profilů, nedoručení zpráv)

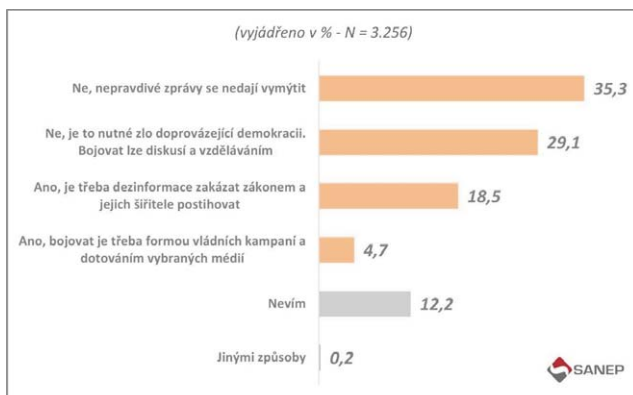
Téměř tři pětiny respondentů uvedlo, že se již s nějakou formou cenzury setkalo.

6. Můžete uvést konkrétní případ?

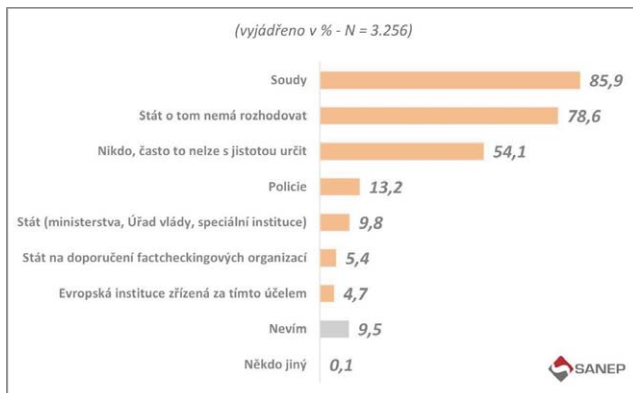
Mezi nejčastější případy cenzury, s nimiž se respondenti setkali, uvádějí cenzurní zásahy v médiích (více než dvě třetiny dotázaných) nebo na sociálních sítích. Obětí cenzury se stalo více než 13 % z nich, tj. 8 % z celkového počtu respondentů průzkumu.

7. Je potřeba bojovat s nepravdivými informacemi, případně jak?

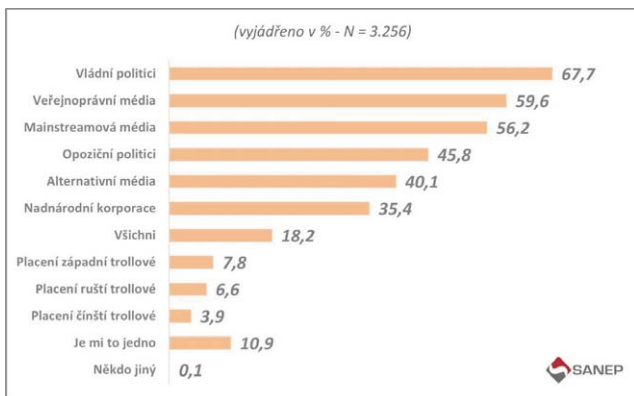
Skoro dvě třetiny Čechů si myslí, že s nepravdivými informacemi není třeba bojovat. Výskyt tzv. dezinformací vnímají jako nedílnou součást pluralitní demokracie. Výsledky průzkumu naznačují rozpor mezi názorem veřejnosti a kroky, které vláda a některé politické neziskovky v otázce omezování svobody projevu podnikají.

8. Kdo má určovat, co je, nebo není nepravdivá informace?

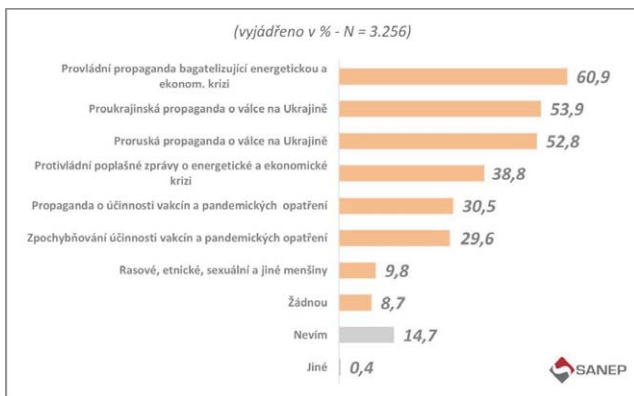
Zcela jasno mají Češi i v tom, kdo by měl určovat, co je, a co není (ne)pravdivá informace. Téměř 86 % respondentů by posouzení nechalo na soudech. Více než tři čtvrtiny dotázaných je přesvědčeno, že o tom, co je, a co není nepravdivá informace, nemá rozhodovat stát. Více než polovina je přesvědčena, že často nelze určit, co pravda je, a co není.

9. Kdo podle vás šíří nepravdivé informace?

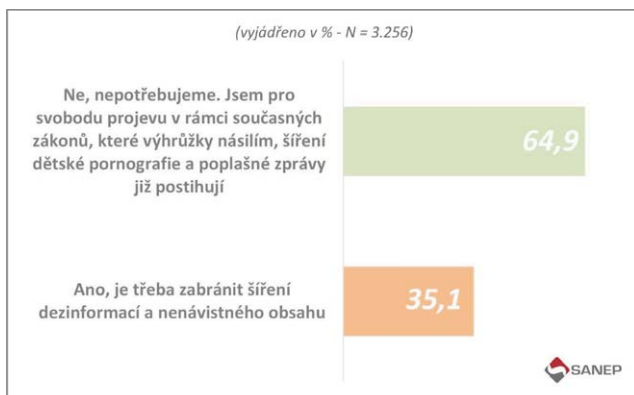
Více než dvě třetiny dotázaných se domnívá, že nepravdivé informace šíří především vládní politici. Téměř 60 % zařadilo mezi jejich šířitele veřejnoprávní média a jen o málo méně i média mainstreamová.

10. Kterou oblast považujete za nejvíce nebezpečnou, pokud jde o šíření nepravdivých informací a zamlčování pravdivých informací?

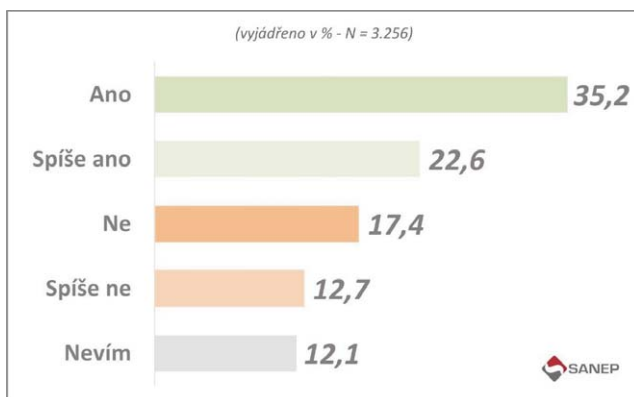
Jako nejvíce nebezpečnou respondenti vnímají provládní propagandu bagatelizující energetickou a ekonomickou krizi (více než tři pětiny dotázaných). Téměř s totožnými výsledky jsou na dalších místech zmiňovány proukrajinská a proruská propaganda o válce na Ukrajině.

11. Myslíte si, že potřebujeme v oblasti svobody projevu novou legislativu?

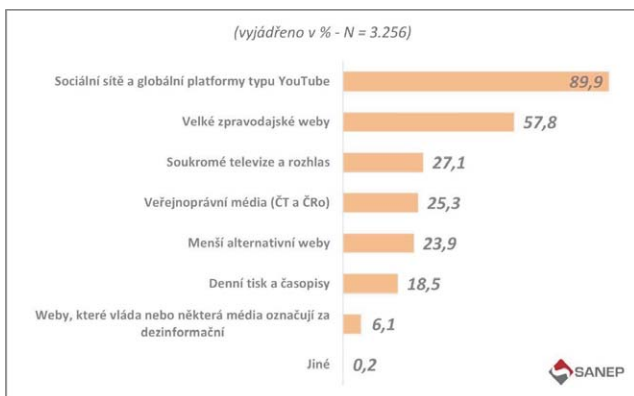
V jedné z klíčových otázek průzkumu vyšlo najevo, že skoro dvě třetiny dotázaných považuje současné zákony týkající se svobody projevu, které již nyní postihují výhrůžky násilím, dětskou pornografii a šíření poplašné zprávy, za dostatečné a že není třeba zavádět novou legislativu.

12. Vadí vám tzv. politická korektnost?

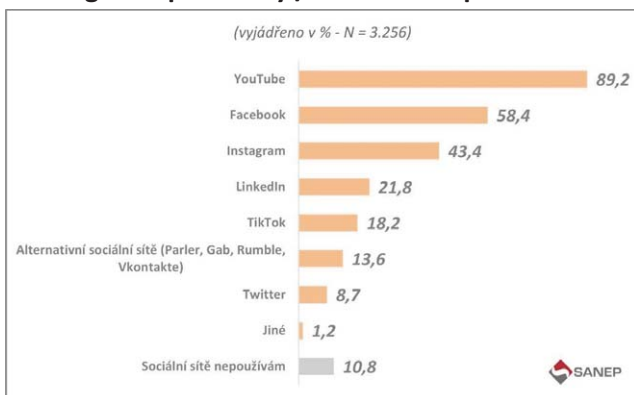
58 % respondentů vadí politická korektnost, zatímco opačného názoru je pouze 30 % dotázaných.

13. Odkud čerpáte informace?

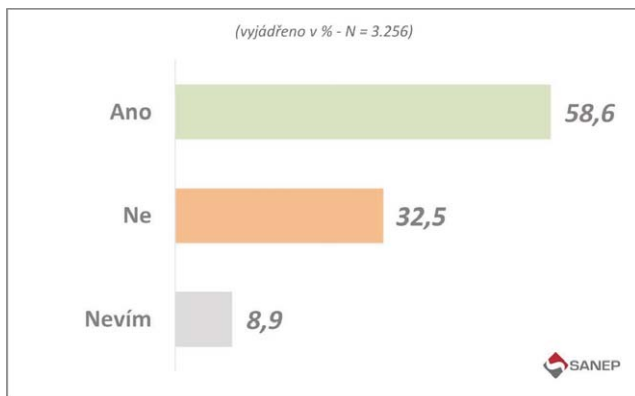
Téměř 90 % všech respondentů čerpá informace ze sociálních sítí a digitálních platform. Z velkých zpravodajských webů získává informace 57,8 %. Ostatní zdroje informací používá výrazně méně lidí. Pouze 6 % dotázaných sleduje weby označované za „dezinformační“, což neodpovídá obrovské pozornosti ze strany státu a médií, které se jim často dostává.

14. Které digitální platformy / sociální sítě používáte?

Z digitálních platform se nejvíce používá YouTube, výrazně méně Facebook a Instagram. Twitter využívá zhruba 9 % dotázaných a 11 % sociální sítě vůbec nepoužívá.

15. Myslíte si, že by měl stát uzákonit pravidla pro digitální platformy provozující např. sociální sítě, aby se uživatelé mohli v případě porušení svobody projevu dovolat svých práv?

Většina respondentů uvedla, že jim chybí možnost dovolat se svých práv v případě omezení svobody projevu ze strany digitálních platforem.

Svoboda projevu a po projevu

Sborník ze semináře, který proběhl 23. května 2023 v Senátě
Parlamentu ČR pod záštitou senátorky Daniely Kovářové

Z konferenčních příspěvků Jiřího Čunka, Ondřeje Dostála, Ladislava
Jakla, Jana Jiráka, Jordanky Jiráskové, Tomáše Jirsy, Jiřího Kobzy,
Zdeňka Koudelky, Benjamina Kurase, Niny Novákové, Michala Semína,
Daniela Vávry a Vlastimila Veselého v roce 2023 sestavila a úvodem
a doslovem opatřila Daniela Kovářová

Vydalo nakladatelství Zdeněk Rampas – Nová vlna, 2023
Vytiskl Akontext s.r.o.

ISBN 978-80-88343-67-7

Čl. 17 Listiny základních práv a svobod

(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

(2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

(3) Cenzura je nepřípustná.